

ANNA BIERNACKA, MAREK DUBIŃSKI – WROCŁAW

**WYBRANE WSPÓŁCZESNE BIBLIOTEKI PARAFIALNE
NA TERENIE DZIELNICY WROCŁAWIA – FABRYCZNA.
STAN BADAŃ NA ROK 1996/1997**

Temat bibliotek parafialnych pojawia się, przynajmniej w aspekcie ich współczesnej działalności, rzadko. Zainteresowania tą problematyką nie przejawiają ani bibliotekoznawcy, ani teolodzy, co wydaje się niezrozumiałe, ponieważ coraz częściej tego typu instytucje powstają przy parafiach jako centra upowszechniania kultury chrześcijańskiej. Stanowią dla społeczności lokalnej alternatywną, konstruktywną propozycję zagospodarowania wolnego czasu; a także substytut zredukowanych w ostatnich latach bibliotek publicznych.

Chcąc zainicjować badania nad tego typu instytucjami autorzy niniejszego artykułu przeprowadzili w latach 1996-1997 analizę ilościową bibliotek parafialnych funkcjonujących we Wrocławiu. Szczegółowo scharakteryzowano placówki działające w dzielnicy Fabryczna, ponieważ jest to największa delegatura tego miasta, a także uznano, że działające w jej obrębie biblioteki parafialne będą stanowiły najlepszą próbkę reprezentatywną. Dzięki temu udało się stworzyć obraz tych księżnic i sprawdzić czy spełniają one funkcje, o których była mowa powyżej.

W 1997 roku istniało na terenie Wrocławia 68 parafii, rozlokowanych w obrębie 5 dzielnic.

Powierzchnia dzielnicy Fabryczna wynosi 118,9 km². Delegaturę tę zamieszkuje 94,1 tys. mężczyzn, 102,3 tys. kobiet, w tym 45,8 tys. osób w wieku przedprodukcyjnym (4440 dzieci w wieku przedszkolnym i 32 tys. uczniów szkół różnego poziomu i typu), 125,6 tys. – w wieku produkcyjnym.

W dzielnicy tej znajduje się 20 parafii. Połowa z nich to parafie duże, zamieszkiwane przez kilkanaście, kilkadziesiąt tysięcy osób. Tylko przy 9 z nich funkcjonują biblioteki. Są to w większości parafie duże, zlokalizowane bliżej centrum miasta. Trzy z nich są stare, założone w XIV i XIX wiekach, sześć stosunkowo młodych, erygowanych w latach 80-tych (oprócz parafii p.w. MNMP i św. Jadwigi), co wykazuje tabela nr 1.

Tabela 1. Parafie i biblioteki parafialne w dzielnicy Fabrycznej

L.p.	Nazwa parafii	Adres parafii	Data erygowania parafii (rok, wiek)	Liczba mieszkańców parafii	Obecność biblioteki przy parafii
1	p.p.w. św. Klemensa Dworzaka	al. Pracy 26	XIX	18000	+
2	p.p.w. św. Elżbiety	ul. Grabiszynska 103	1899	25000	+
3	p.p.w. św. Michała Archaniola	ul. Stanisławowska 87	XIV	3000	+
4	p.p.w. św. Anny	ul. Sobótki 42	1952	5034	--
5	p.p.w. Opatrzności Bożej	ul. Nowodworska 64	1983	25000	+
6	p.p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy	ul. Szkocka 35	1983	10000	+
7	p.p.w. św. Wawrzyńca	ul. Żernicka 249	XIII	2600	--
8	p.p.w. św. Maksymiliana Marii Kolbe	ul. Horbaczewskiego 20	1982	16000	+
9	p.p.w. św. Andrzeja Boboli	ul. Koszalińska 15	1992	6500	--
10	p.p.w. Miłosierdzia Bożego	ul. Bajana 47 a	1993	6000	--
11	p.p.w. Matki Bożej Królowej Pokoju	ul. Wejherowska 46	1969	20000	+
12	p.p.w. św. Jadwigi	ul. Piłczycka 25	1926	12000	+
13	p.p.w. św. Jerzego	ul. Wejherowska 49		20000	--
14	p.p.w. Macierzyństwa Najświętszej Maryi Panny	ul. Piłczycka 139	1945	15000	+
15	p.p.w. św. Agnieszki	ul. Śliwowa 3	1935	3078	--
16	p.p.w. św. Anny	ul. Brodzka 163	1948	2050	--
17	p.p.w. św. Andrzeja Apostoła	ul. Boguszowska 84	XIII	4500	--
18	p.p.w. św. Jadwigi	ul. Wolska 6	XIII	5400	--
19	p.p.w. św. Krzyża	ul. Skoczylasa 23	1975	4600	--
20	p.p.w. Matki Bożej Królowej Polski	ul. Jerzmanowska 96	1972	1831	--

Źródło: *Roczniki Archidiecezji Wrocławskiej 1995*, Wrocław 1995, s. 327-413

p.p.w. św. – parafia pod wezwaniem świętego (ej)

+ stwierdzono obecność biblioteki parafialnej

-- nie stwierdzono obecności biblioteki parafialnej

Dzielnicę Krzyki, zajmującą 53,4 km² powierzchni, zamieszkuje 164,3 tys. ludności, w tym 87,6 tys. to kobiety. Największy procent mieszkańców to osoby w wieku produkcyjnym – 61,4% (100,9 tys.). Delegatura ta obejmuje 16 parafii, z których połowa, czyli 8, posiada biblioteki. Cztery z tych parafii są niewielkie (mają po kilka tysięcy mieszkańców), druga połowa to duże parafie. Wszystkie są rozmieszczone blisko centrum miasta. Większość z nich to parafie stare erygowane jeszcze przed II wojną światową, jak wynika z tabeli 2.

Tabela 2. Parafie i biblioteki parafialne w dzielnicy Krzyki

L.p.	Nazwa parafii	Adres parafii	Data erygowania parafii (rok, wiek)	Liczba mieszkańców parafii	Obecność biblioteki przy parafii
1	p.p.w. Trójcy Świętej	ul. Krzycka 42	1960	8055	+
2	p.p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP	ul. Agrestowa 20	1994	1900	-
3	p.p.w. Wniebowzięcia NMP	ul. Pszczelarska 10	XIII	3554	+
4	p.p.w. Najświętszego Zbawiciela	ul. Bruna 46	1991	2880	-
5	p.p.w. św. Jerzego	ul. Biegła 3	1914	5900	-
6	p.p.w. św. Franciszka z Asyżu	ul. Borowska 174	1942	9000	+
7	p.p.w. Ducha Świętego	ul. Bardzka 2/4	1929	15000	+
8	p.p.w. MB Wspomożenia Wiernych	ul. Świętnicka 38	1910	5000	-
9	p.p.w. św. Stanisława Kostki	ul. Hubska 89	1977	6905	-
10	p.p.w. św. Józefa Rzemieślnika	ul. Krakowska 44/46	1933	6000	+
11	p.p.w. św. Henryka	ul. Gliniana 16	1893	18 112	+
12	p.p.w. św. Maurycego	ul. Traugutta 34	XIII	12000	-
13	p.p.w. św. Augustyna	ul. Sudecka 90	1946	25000	+
14	p.p.w. św. Karola Boromeusza	ul. Krucza 58	1910	22000	+
15	p.p.w. św. Ignacego Loyoli	ul. Stysia 16	1941	10000	-
16	p.p.w. MB Królowej Polski	ul. Karmelkowa 94	1946	3125	-

MB – Matki Bożej

NMP – Najświętszej Maryi Panny

+ stwierdzono obecność biblioteki parafialnej

- nie stwierdzono obecności biblioteki parafialnej

Źródło: *Roczniki Archidiecezji Wrocławskiej 1995*, Wrocław 1995, s. 327-413

Dzielnica Psie Pole zajmuje obszar 97,7 km² i posiada 84,2 tys. ludności, w tym 40,7 tys. mężczyzn. Liczba mieszkańców delegatury w wieku przedprodukcyjnym wynosi 19,6 tys., z czego aż 9,2 tys. to uczniowie szkół podstawowych; w wieku produkcyjnym – 53,2 tys., a poprodukcyjnym – 11,4 tys. Na terenie dzielnicy funkcjonuje 13 parafii, w większości bardzo małych (11 z nich ma zaledwie po kilka tysięcy parafian), założonych w XIX wieku. Pięć z nich posiada biblioteki, w tym dwie największe parafie tej delegatury p.w. św. Kazimierza i p.w. św. Antoniego (tabela 3).

Tabela 3. Parafie i biblioteki parafialne w dzielnicy Psie Pole

L.p.	Nazwa parafii	Adres parafii	Data erygowania parafii (rok, wiek)	Liczba mieszkańców parafii	Obecność biblioteki przy parafii
1	p.p.w. św. Kazimierza	ul. Litewska 1	1986	10000	+
2	p.p.w. św. Jakuba i Krzysztofa	ul. Krzywoustego 291	XIII	5500	+
3	p.p.w. św. Jana Apostoła	ul. Zatorska 23 a	1987	6500	+
4	p.p.w. MB Miłosierdzia	Al. Bruecknera 35	1990	4100	+
5	p.p.w. św. Alberta	ul. Redycka 10/12	1942	1500	–
6	p.p.w. NSPJ	ul. Barwnikowa 11	1965	2500	–
7	p.p.w. NMP Matki Kościoła	ul. Kamieńskiego 230	1987	2100	–
8	p.p.w. MB Bolesnej	ul. Bałkańska 4	1993	7500	–
9	p.p.w. św. Antoniego	al. Kasprowicza 26	1917	22000	+
10	p.p.w. św. Teresy	ul. Osobowicka 129	1931	3180	–
11	p.p.w. św. Anny	ul. Zduńska 8	XIV	1970	–
12	p.p.w. św. Jadwigi	ul. Pęgowska 10	1958	998	–
13	p.p.w. św. Jacka	ul. Miłoszycka 20 a	1948	4200	–

MB – Matki Bożej

NMP – Najświętszej Maryi Panny

NSPJ – Najświętszego Serca Pana Jezusa

+ stwierdzono obecność biblioteki w parafii

– nie stwierdzono obecności biblioteki w parafii

Źródło: *Roczniki Archidiecezji Wrocławskiej 1995*, Wrocław 1995, s. 327-413

Na obszarze 16 km² dzielnicy Śródmieście mieszka 133, 7 tys. osób (71,6 tys. to kobiety), w tym 22,1 tys. uczniów uczęszczających do różnego typu szkół. W delegaturze tej działa 11 parafii, w tym najstarsza jedenastowieczna parafia p.w. św. Jana Chrzciciela. Niestety, tylko przy czterech z nich funkcjonują biblioteki. Dwie z tych parafii są duże, posiadają przeszło 20 tys. mieszkańców, dwie zaś małe (kilka tysięcy ludności), co wykazuje tabela 4. Uwagę zwraca fakt, że na Ostrowie Tumskim, gdzie występuje największa koncentracja kościołów we Wrocławiu i gdzie w zasadzie rozpoczęło się życie religijne miasta, nie istnieje żadna biblioteka parafialna. Brak ten zapewne jest odczuwalny, gdyż działające tu biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego, Papieskiego Fakultetu Teologicznego i Kapitulna, mają charakter naukowy, a więc krąg ich czytelników jest ograniczony.

Tabela 4. Parafie i biblioteki parafialne w dzielnicy Śródmieście

L.p.	Nazwa parafii	Adres parafii	Data erygowania parafii (rok, wiek)	Liczba mieszkańców parafii	Obecność biblioteki przy parafii
1	p.p.w. św. Rodziny	ul. Monte Casino 68	1928	24000	+
2	p.p.w. MB Częstochowskiej	l. Kochanowskiego 11	1945	3000	-
3	p.p.w. Opieki św. Józefa	ul. Ołbińskiego 1	1966	13000	-
4	p.p.w. św. Wawrzyńca	ul. Bujwida 51	1965	5400	-
5	p.p.w. św. Michała Archanioła	ul. Prusa 78	XIII	21000	+
6	p.p.w. św. Bonifacego	pl. Staszica 4	1899	15000	-
7	p.p.w. Najświętszej Maryi Panny	ul. Najświętszej Maryi Panny 1	XV	143	-
8	p.p.w. św. Krzyża	pl. Kościelny	XII	3500	-
9	p.p.w. św. Jana Chrzciciela	pl. Katedralny 18	XI	13500	-
10	p.p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa	pl. Grunwaldzki 3	1946	6500	+
11	p.p.w. MB Pocieszenia	ul. Wittiga 10	1951	6700	+

Najmniejszą dzielnicą Wrocławia jest Stare Miasto – 6,8 km powierzchni i 63,4 tys. ludności (29,2 tys. mężczyzn), w tym 685 to dzieci w wieku przedszkolnym, a 24,2 tys. to uczniowie szkół podstawowych, średnich ogólnokształcących i zawodowych.

Delegatura ta obejmuje 8, w większości bardzo starych i niewielkich parafii. Biblioteki działają przy 4 z nich (połowa wszystkich parafii w tej dzielnicy), w tym przy najmłodszej i największej parafii p.w. Chrystusa Króla.

Tabela 5. Parafie i biblioteki parafialne w dzielnicy Stare Miasto

L.p.	Nazwa parafii	Adres parafii	Data erygowania parafii (rok, wiek)	Liczba mieszkańców parafii	Obecność biblioteki przy parafii
1	p.p.w. św. Wojciecha	pl. Dominikański 2	XIII	7000	+
2	p.p.w. św. Stanisława, Doroty, Wacława	pl. Wolności 3	XIII	12000	-
3	p.p.w. św. Mikołaja	ul. św. Antoniego 30	XII	9000	+
4	p.p.w. św. Rocha	ul. Bolesławiecka 15		3000	-
5	p.p.w. Chrystusa Króla	ul. Młodych Techników 17	1939	20000	+
6	p.p.w. św. Macieja	pl. Nankiera 17	XVI	8650	-
7	p.p.w. św. Wincentego	pl. Nankiera	1707	1519	-
8	p.p.w. Bożego Ciała	ul. Bożego Ciała 1	1924	6800	+

We Wrocławiu funkcjonuje więc 68 parafii, ale tylko w 30 z nich istnieją biblioteki parafialne (9 w dzielnicy Fabrycznej, 8 w dzielnicy Krzyki, 5 w dzielnicy Psie Pole, 4 w Śródmieściu i 4 na Starym Mieście). Trudno jest doszukać się jakiejś prawidłowości w powstawaniu tych placówek, gdyż są one zakładane zarówno w parafiach dużych, jak i małych, zarówno w starych, jak i młodych. Można jedynie wysnuć przypuszczenie, że powołanie bibliotek w parafii w dużej mierze zależy od stosunku proboszcza do tego typu instytucji i od stopnia zapotrzebowania na nią ze strony parafian. Zauważono jedynie fakt, że biblioteki parafialne są skupione raczej w centrum miasta, niewiele ich działa na peryferiach Wrocławia.

Istotne znaczenie ma odtworzenie dziejów badanych bibliotek parafialnych, pozwala bowiem ustalić czas i warunki powstania tych placówek, a także poznać etapy ich rozwoju. Rekonstrukcja losów bibliotek parafialnych jest trudna ze względu na brak dokumentacji rejestrującej bądź mogącej potwierdzić pewne fakty z ich przeszłości. W zasadzie jedynym źródłem pozwalającym, choć w ogólnym zarysie, odtworzyć historię omawianych placówek, są przekazy ustne pracujących w nich osób. Trzeba jednak zaznaczyć, że oparcie się tylko na tego typu źródle sprzyja powstawaniu nieścisłości i uniemożliwia dokładne poznanie losów interesujących nas bibliotek.

Historię BPE wyjątkowo udało się zrekonstruować w oparciu o źródło pisane, jakim jest, prowadzona od początku istnienia placówki, kronika biblioteki. BPE powołano do życia 29 maja 1976 roku, a inicjatorem jej założenia i pierwszym kierownikiem był dr Lucjan Achremowicz. Początkowo księgoz-

biór, składający się z kilkudziesięciu książek podarowanych przez ówczesnego proboszcza, Romana Karapczyńskiego, mieścił się w Ośrodku Akademickim Parafii. Ośrodek ten pozostał miejscem lokalizacji biblioteki do grudnia 1976 roku.

W tym czasie placówka znajdowała się w fazie wstępnej organizacji i nie była dostępna dla czytelników.

W styczniu 1977 roku bibliotekę przeniesiono do przeznaczonej na jej użytek sali katechetycznej znajdującej się w budynku kościoła. W tym samym roku, w marcu odbyło się jej oficjalne otwarcie, rozpoczęła więc ona swą rzeczywistą działalność. W krótkim czasie do pracy w niej zgłosiło się kilka osób, już w 1977 roku dyżury w bibliotece pełniło pięciu pracowników.

Początkowo placówka czynna była tylko raz w tygodniu przez godzinę (środa od godz. 19 do 20-tej). Stopniowo, wraz ze wzrostem liczby osób pracujących w niej i korzystających z jej usług, a także wzrostem wielkości księgozbioru, zwiększała się liczba dni i godzin jej udostępniania. 17 maja 1982 roku wprowadzono dyżury codzienne – od poniedziałku do piątku w godzinach od 19 do 20 i w soboty od godziny 16 do 17.

27 lutego 1981 roku w przyległym do budynku kościoła św. Elżbiety szpitalu Bonifratów utworzono filię biblioteki, przeznaczając na jej potrzeby część księgozbioru.

Prężny rozwój i aktywna działalność biblioteki spowodowały, iż zaszła konieczność określenia kierunku jej rozwoju. W tym samym roku ustalono, że placówka będzie stanowić przede wszystkim ośrodek kulturalny krzewiący czytelnictwo poprzez propagandę i reklamę książki, a także organizowanie spotkań z czytelnikami.

W 1986 roku placówkę przeniesiono na trzecie piętro nowo wybudowanego domu parafialnego do tzw. salki pod wieżą. W tymże roku, kierownictwo biblioteki objął nowy proboszcz parafii, ks. dr Franciszek Głód.

On też ponownie w 1991 roku zmienił miejsce lokalizacji placówki, przeznaczając na jej potrzeby pomieszczenie na parterze starego budynku plebanii. W salce pod wieżą zorganizowano natomiast magazyn, w którym przechowywano książki nowo zakupione, wydzielone dla Biblioteki Charytatywnego Ośrodka Parafii św. Elżbiety w Jelczu – Laskowicach oraz dla Nowogródka, z którym parafia utrzymywała ściśle kontakty.

Działalność biblioteki spotkała się z aprobatą i uznaniem czynników kościelnych. Biskupi T. Rybak, H. Gulbinowicz, W. Urban i K. Majdański wizytujący parafię zostawili bibliotekarzom pisemne podziękowanie za pracę na polu krzewienia czytelnictwa i popularyzacji literatury chrześcijańskiej.

Rekonstrukcja historii pozostałych bibliotek parafialnych, oparta wyłącznie na przekazach ustnych, nie jest już tak dokładna i kompletna, zawiera jednak najistotniejsze fakty warunkujące poznanie przeszłości tych placówek.

BPKD powstała prawdopodobnie pod koniec lat 60-tych. Dokładnej daty ani animatorów tego pomysłu nie udało się ustalić. Wiadomo jedynie, że po pewnym czasie działalności biblioteka przestała funkcjonować. Reaktywował ją w 1983 roku Andrzej Wieś, wówczas uczeń szkoły średniej i grupa jego kolegów. Pracę w placówce podjęły również Jadwiga Marcinkiewicz i Anna Kozioł. Po rezygnacji Andrzeja Wsi z zajmowania się biblioteką, Jadwiga Marcinkiewicz przejęła funkcję jej kierowniczką, po niej od 1986 roku pełniła ją Anna Kozioł, która prowadzi bibliotekę do chwili obecnej.

BPMBKP istnieje od 1977 roku, co sugeruje data pierwszego wpisu w inwentarzu. Pierwszym miejscem lokalizacji tej placówki była kancelaria parafialna, w której wydzielono na jej potrzeby pięć półek. Początkowo więc warunki lokalowe biblioteki nie przedstawiały się korzystnie. Jednakże w 1985 roku placówkę przeniesiono do jednej z sal nowo wybudowanego biura parafialnego. W 1993 roku natomiast księgozbiór ponownie przemieszczono do innej salki w tym samym budynku.

Pomysłodawczynią założenia tejże biblioteki była Helena Titiryga, pracująca zawodowo w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej. W 1983 roku pracę w niej podjęła Anna Wirpsza, która w 1985 roku przejęła funkcję kierowniczką biblioteki.

BPMNMP rozpoczęła swą działalność w 1982 roku. Inicjatorem jej założenia był proboszcz, ks. Józef Mielczarek. Zorganizował on niewielki zbiór książek, którym zajęła się i opiekowała nim Krystyna Kuleta. W 1983 roku jej miejsce zajęła Halina Olek.

BPMK założono ok. 1989 roku. Do jej powstania przyczyniła się Zofia Jezierska, której udało się przekonać do tej idei proboszcza.

BPOB zorganizowano w 1993 roku. Inicjatorką jej powstania była Dorota Pietkiewicz.

Historii ostatniej z siedmiu badanych bibliotek parafialnych – BPMA nie udało się odtworzyć. Ustalono jedynie, że istnieje ona od przynajmniej dziesięciu lat, czyli od chwili umieszczenia jej w nowym budynku plebanii oraz że początkowo zajmowała się nią jedna z sióstr z zakonu Sióstr Służebniczek NMP.

Z przedstawionej historii badanych bibliotek wynika, że istnieje niewiele analogii pomiędzy losami poszczególnych placówek. Stwierdzić można tylko, że prawie we wszystkich przypadkach inicjatorami założenia bibliotek parafialnych były osoby świeckie, wykonujące różne, niezwiązane zwykle z bibliotekarstwem, zawody, którym udało się zyskać dla swego pomysłu poparcie proboszcza parafii.

Dokonując jednak analizy porównawczej dat erygowania parafii i założenia bibliotek (tabela 6), zauważymy, że pierwsze tego typu placówki powstały w starszych, istniejących od XIX wieku parafiach. Jednocześnie na uwagę zasługuje fakt, że najwcześniej powstałe parafie czekały na powołanie przy nich

bibliotek najdłużej, kilkadziesiąt, a nawet i więcej lat. Podczas gdy w młodych parafiach, erygowanych w 80-tych latach utworzono te placówki zaledwie w kilka lat po założeniu parafii. Prawdopodobnie wynika to z faktu, że obecnie działania Kościoła nie podlegają cenzurze, a także z faktu, iż szerzej rozumie się społeczną działalność Kościoła.

Tabela 6. Daty erygowania parafii i założenia bibliotek

L.p.	Nazwa biblioteki	Data erygowania parafii (rok, wiek)	Data założenia biblioteki
1	BPE	1899	1976
2	BPKD	XIX	koniec lat 60-tych
3	BPMBKP	1969	1977
4	BPMNMP	1945	1982
5	BPMMK	1982	1989
6	BPOB	1983	1993
7	BPMA	XIV	1986

1. Lokal

Wszystkie badane biblioteki parafialne wchodzą w skład zabudowań zwartych, będących własnością parafii. Cztery z tych placówek, co wykazuje tabela nr 7, zlokalizowane są w budynkach biur parafialnych, jedna w budynku kościoła, jedna w budynku parafialnym i jedna na plebanii.

Tabela 7. Miejsca lokalizacji bibliotek parafialnych

L.p.	Nazwa biblioteki	Miejsce lokalizacji biblioteki
1	BPE	samodzielne pomieszczenie w budynku biura parafialnego
2	BPKD	samodzielne pomieszczenie w budynku kościoła
3	BPMBKP	samodzielne pomieszczenie w budynku biura parafialnego
4	BPMNMP	samodzielne pomieszczenie w budynku biura parafialnego
5	BPMMK	samodzielne pomieszczenie w budynku biura parafialnego
6	BPOB	samodzielne pomieszczenie w budynku parafialnym
7	BPMA	część sali kancelaryjnej na plebanii

Na potrzeby tych bibliotek przeznacza się zwykle pojedyncze sale o różnorodnej wielkości. BPOB zlokalizowano w małym pomieszczeniu, natomiast BPKD, BPMNMP i BPMBKP w salach średniej wielkości, a BPMMK w lokalu o dużej powierzchni. BPMA nie posiada właściwie własnego pomieszczenia, zajmuje część kancelarii parafialnej. Sale adaptowane na lokale biblioteczne spełniają jednocześnie rolę wypożyczalni, magazynu, pracowni bibliotekarzy, a w przypadku BPOB i BPMNMP także czytelnia.

Zdarza się, że lokale biblioteczne są miejscem funkcjonowania innych placówek. W BPKD działa poradnia rodzinna, a w BPMBKP odbywają się spotkania i próby chóru.

Wyjątek wśród badanych placówek stanowi BPE składająca się z kompleksu sześciu pomieszczeń – trzech dużych: wypożyczalni¹, czytelnia, pracowni bibliotekarzy oraz trzech małych: magazynu, łazienki i szatni; a więc posiadająca oddzielne sale niemalże dla każdej agendy bibliotecznej. Trzeba jednak dodać, że w magazynie znajduje się tylko niewielka część księgozbioru. Jego trzon przechowywany jest natomiast w wypożyczalni i pracowni bibliotekarzy. Sporo książek przeznaczono na potrzeby czytelnia.

2. Wyposażenie

Z przeprowadzonych badań wynika, że wszystkie interesujące nas biblioteki parafialne posiadają meble służące realizacji właściwych procesów bibliotecznych: drewniane, zwykle jednostronne regały oraz skrzynki bądź bloki katalogowe. Największą ilość regałów, co wykazała analiza tabeli nr 8, posiada BPE. Wynika to zapewne z faktu, iż dysponuje ona dużą liczbą pomieszczeń. Skrzynki katalogowe, co również wynika z tabeli nr 8, znajdują się w sześciu z badanych bibliotek, jednakże profesjonalnie wykonane bloki katalogowe, wyposażone w pręty zabezpieczające, etykiety informujące o zawartości skrzynek i posiadające podstawki dla czytelników, posiada jedynie BPE.

---

¹ Pomieszczenie, w którym znajduje się wypożyczalnia, biblioteka dzierżawi od przyległego do niej szpitala.

Tabela 8. Wykaz mebli służących realizacji właściwych procesów bibliotecznych

L.p.	Nazwa biblioteki	Meble służące realizacji właściwych procesów bibliotecznych	Ilość
1	BPE	regaly bloki katalogowe (18 skrzynek)	40 2
2	BPKD	regaly skrzynki katalogowe	4 2
3	BPMBKP	regaly skrzynki katalogowe	12 4
4	BPMNMP	skrzynki katalogowe	2
5	BPMMK	regaly skrzynki katalogowe	22 2
6	BPOB	skrzynki katalogowe	2
7	BPMA	regaly	3

Sześć z przebadanych bibliotek² posiada również meble służące realizacji celów ogólnych: stoły, krzesła, biurka, szafy, szafki. Do BPE należy również gabłota wystawowa. Należy dodać, że część tych sprzętów adaptowana została na meble spełniające funkcje właściwe, np. w BPOB i BPMNMP całość księgozbioru przechowywana jest w szafach i szafkach.

Mebli, pomagających realizować funkcje pomocnicze, omawiane placówki właściwie nie posiadają. Jedynie w BPE znajdują się przegródki działowe.

Wszystkie meble wchodzące w skład wyposażenia bibliotek parafialnych odbiegają od norm bibliotecznych, ponieważ ani osoby pracujące w tych placówkach, ani wykonujące dla nich meble nie znają ich. Często krzesła przeznaczone dla czytelników są ciężkie i niewygodne, a regaly mają nieprzepisowe rozmiary. Poza tym nierzadko w bibliotekach tych przechowywane są zupełnie im nieprzydatne sprzęty, które znalazły się w nich przypadkowo lub należą do placówek funkcjonujących w bibliotece, np. w BPMBKP stoi pianino, będące własnością chóru oraz sprzęt z gabinetu lekarskiego. Przedmioty te niepotrzebnie zajmują miejsce w niewielkich salach bibliotecznych, dlatego powinny zostać z nich jak najszybciej usunięte. Zdarza się również, że elementy wyposażenia są ustawione niefunkcjonalnie, a przez to wnętrze biblioteki jest źle zagospodarowane, np. w BPOB nieprawidłowe ustawienie stołów spowodowało ograniczenie swobody poruszania się. Utrudnia to pracę bibliotekarzom i zniechęca czytelników do korzystania z biblioteki. Zmiana ustawienia stołów na pewno wpłynęłaby na usprawnienie obsługi czytelników.

² BPMA nie posiada mebli służących realizacji celów ogólnych.

Wnętrza większości bibliotek parafialnych urządzone są estetycznie, zdobią je obrazy (głównie o tematyce religijnej) i kwiaty.

W omawianych placówkach brakuje znacznie ułatwiającego i usprawniającego pracę bibliotekarzy sprzętu technicznego. Maszynę do pisania posiada tylko BPE. Jedynym przyrządem, którego obecność stwierdzono w sześciu z badanych placówek, jest pieczętka³.

Zauważono również brak sprzętu warunkującego należyłą ochronę księgozbioru, mierzącej temperaturę i wilgotność powietrza, a także, co ważniejsze, sprzętu zabezpieczającego zbiory przed ogniem lub kradzieżą. Gaśnica przeciwpożarowa znajduje się jedynie w BPE. Sytuacja taka może mieć bardzo negatywne skutki, co pokazuje przykład Biblioteki Parafii p.w. św. Jadwigi, której niezabezpieczony księgozbiór skradziono w całości w 1981 roku.

3. Oświetlenie

Istotny problem stanowi oświetlenie pomieszczeń bibliotecznych. Większość bibliotek parafialnych wyposażona jest w duże okna, co w przypadku niektórych z nich okazuje się być niekorzystne. W BPKD, BPMMK, BPMA oraz części pomieszczeń BPE księgozbiory narażone są na stałe negatywne oddziaływanie światła dziennego, które pada wprost na nie. Można byłoby uniknąć tego poprzez inne ustawienie regałów, np. bokiem do okien, ale ze względu na niewielką powierzchnię niektórych lokali bibliotecznych nie wszędzie byłoby to możliwe. Lepszym rozwiązaniem mogłoby być zainstalowanie w oknach żaluzji, ograniczających dopływ światła do pomieszczeń.

4. Drogi dojścia do bibliotek

Budynki, w których zlokalizowane są przebadane placówki, znajdują się blisko miejsc zamieszkania członków danej parafii; a drogi prowadzące do nich są dogodne. Odnaleźć lokale bibliotek nie jest jednak łatwo, gdyż nie prowadzą do nich drogowskazy, a informacje o nich umieszczane na tablicach przed kościołem (istniejące tylko w niektórych parafiach) nie zawierają dokładnych danych o lokalizacji bibliotek. Lepsze oznakowanie dróg prowadzących do bibliotek ułatwiłoby potencjalnym czytelnikom dotarcie do nich i wpłynęłoby na pewno na zwiększenie frekwencji osób korzystających z ich usług.

Reasumując, trzeba stwierdzić, że warunki lokalowe większości badanych bibliotek parafialnych, a także ich wyposażenie w sprzęt biblioteczny są niezadowolające. Przypadkowe, pojedyncze sale, jakie przeznacza się na miejsca lokalizacji tych placówek, nie są dostosowane do norm bibliotecznych, a więc do spełniania procesów biblioteczno-informacyjnych oraz warunków, w jakich

³ BPMA nie posiada własnej pieczętki.

powinno się je realizować. Fakt, iż na biblioteki parafialne przeznaczają się pojedyncze pomieszczenia, powoduje także krzyżowanie się dróg książki, bibliotekarza i czytelnika. Wszystkie czynności biblioteczne wykonuje się bowiem w jednej sali. Utrudnia to znacznie sprawne funkcjonowanie biblioteki. Brak oddzielnej sali przeznaczonej na magazyn powoduje, że książki wyłączone z księgozbioru lub jeszcze nie opracowane często leżą na podłodze ułożone w stosy i zajmują cenną powierzchnię lokalu. Brak odrębnej sali przeznaczonej na czytelników utrudnia z kolei udostępnianie prezencyjne. Mała powierzchnia niektórych bibliotek parafialnych ogranicza w ogóle rozwój księgozbioru. Mankamenty te mogą niekorzystnie wpływać na stosunek czytelników do biblioteki. Jedynym sensownym rozwiązaniem tych kwestii wydaje się być przeznaczenie na bibliotekę większej ilości pomieszczeń lub jednej, ale dużej sali, w której procesy biblioteczno-informacyjne przebiegałyby sprawniej, a rozwój księgozbioru nie byłby hamowany poprzez brak miejsca na nowe regały. Potwierdza to przykład BPE, która działa efektywniej i rozwija się lepiej od pozostałych placówek.

Wyposażenie bibliotek parafialnych również jest niedostosowane do norm bibliotecznych, nieznanymi personelowi tychże placówek. Ilość mebli służących realizacji właściwych i ogólnych procesów bibliotecznych w omawianych placówkach jest dostateczna, ale brakuje mebli wspomagających funkcje pomocnicze i sprzętu technicznego. Podczas gdy inne typy bibliotek są już na etapie komputeryzacji, biblioteki parafialne nie wstąpiły nawet na drogę mechanizacji, a oczywisty wydaje się fakt, że bez fachowego sprzętu ułatwiającego, przyspieszającego i usprawniającego procesy biblioteczno-informacyjne biblioteki parafialne nie mają szans na szybki rozwój.

PRACOWNICY BIBLIOTEK PARAFIALNYCH

Pracownicy bibliotek parafialnych to, jak wykazuje tabela 10, w przeważającej części kobiety. Mężczyźni stanowią zaledwie 20 % ogółu bibliotekarzy parafialnych, a nie wszyscy, co wymaga podkreślenia, w pełni angażują się w prace biblioteczne. Rola ks. Franciszka Głoda, będącego kierownikiem BPE, ze względu na fakt, iż pełni on wiele różnorodnych funkcji związanych z życiem duszpasterskim, ogranicza się w zasadzie do finansowego wspierania placówki, zapoznawania się z ustnymi sprawozdaniami z jej działalności oraz akceptowania wszelkich decyzji dotyczących biblioteki. Funkcja ks. Tadeusza Śmigielskiego natomiast, określającego siebie raczej jako prawnego opiekuna księgozbioru BPMA niż jako bibliotekarza sensu stricto, sprowadza się do wypożyczania książek. Przypuszczać można, że fakt, iż wśród pracowników bibliotek parafialnych przeważają kobiety, wiąże się z obecnym sfeminizowa-

niem zawodu bibliotekarza oraz tym, że w opinii społecznej zawód ten nie cieszy się dużym prestiżem, a przez mężczyzn uważany jest za mało atrakcyjny.

Stwierdzono, że największy procent (46,7 %) wśród badanych pracowników – to osoby w wieku poprodukcyjnym, zawodowo nieaktywne, posiadające dużo wolnego czasu na dodatkowe zajęcie, jakim jest praca w bibliotece. Bibliotekarzy w wieku produkcyjnym jest mniej – ok. 30 %. Wynika to zapewne z faktu, iż są to osoby przeważnie aktywne zawodowo, mniej chętnie podejmujące dodatkowe prace, szczególnie nieprzynoszące korzyści materialnych. Najmniejszy procent (23,3 %) pracowników bibliotek parafialnych stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym. Przyczyną małego procentu młodych ludzi w strukturach bibliotekarzy parafialnych jest prawdopodobnie nisko zainteresowanie młodzieży tego typu pracą i dewaluacja książki jako przekazywacza wartości poznawczych i artystycznych, jaka dokonała się po wprowadzeniu na szeroką skalę różnego typu środków masowego przekazu oraz preferowanie przez młode osoby innych form spędzania wolnego czasu. Młodzież, która zajmuje się bibliotekami parafialnymi (właściwie jedną z nich – BPOB), głębiej rozumie potrzeby wspólnoty parafialnej i chętniej angażuje się w prace na jej rzecz. Często związana jest z formacjami oazowymi i neokatechumenalnymi. Dodać jednak należy, że większość personelu BPOB, traktuje pracę w bibliotece raczej jako możliwość spotkania towarzyskiego, okazję do wymiany poglądów niż poważne zajęcie, dlatego ogranicza się do prowadzenia rejestracji wypożyczeń i przyjmowania zwrotów książek.

Pracownicy bibliotek parafialnych to w większości osoby z wyższym lub średnim wykształceniem (tabela 10). Sytuacja taka jest prawdopodobnie skutkiem lepszego rozumienia przez osoby o wykształceniu akademickim lub przynajmniej średnim, potrzeby istnienia instytucji kultury oraz kulturotwórczej, a także dydaktycznej roli biblioteki oraz korzyści płynących z krzewienia wartości humanistycznych zawartych m.in. w literaturze religijnej.

Struktura zawodowa pracowników omawianych bibliotek jest zróżnicowana, jak wynika z tabeli nr 10. Wykonywali oni lub wykonują bardzo różne profesje. Brak pełnych danych uniemożliwia ustalenie wszystkich z nich, można jednak stwierdzić, że najczęściej powtarzają się zawody nauczyciela i pedagoga. Prawdopodobnie wiąże się to z faktem, że osoby związane z oświatą głębiej odczuwają potrzeby edukowania społeczeństwa, krzewienia czytelnictwa, ochrony książek stanowiących dobro kultury narodowej.

Ustalono także, że 16,7 % bibliotekarzy omawianych placówek to uczniowie i studenci, dla których praca w bibliotece jest formą spędzania wolnego czasu.

Jedynie dwie osoby, co stanowi 2 % ogółu pracowników, posiadają profesjonalne przygotowanie do zawodu bibliotekarza. Pozostała część personelu placówek parafialnych to bibliotekarze amatorzy, nie mający fachowego przygotowania bibliotekarskiego. Wiedzę o zawodzie bibliotekarza zdobywali oni

drogą samokształcenia, co, niestety, okazało się niewystarczające do opanowania pełnej wiedzy bibliotekarskiej. Pracowników interesujących nas placówek można jednak nazwać bibliotekarzami, zakładając, że „bibliotekarz to pracownik zatrudniony w bibliotece i wykonujący czynności związane z jej funkcjonowaniem”.

Przeważająca większość bibliotekarzy (93,3 %) to osoby świeckie; środowisko kościelne reprezentuje jedynie dwóch księży, którym, jak już wspomniano, liczne obowiązki zawodowe nie pozwalają w pełni zaangażować się w pracę w bibliotece.

Analiza tabeli nr 9 pozwala zauważyć, że większość osób podjęła pracę w bibliotekach parafialnych w latach 80-tych i 90-tych, zajmuje się więc nimi już od kilku lub kilkunastu lat. W BPE dwaj bibliotekarze pracują już od ok. 20 lat, czyli niemalże od samego początku istnienia placówki. Świadczy to niewątpliwie o zamiłowaniu do wykonywanego zajęcia i o zrozumieniu potrzeby funkcjonowania takiej placówki, jaką jest biblioteka parafialna.

Tabela 9. Pracownicy bibliotek parafialnych

L.p.	Nazwa biblioteki	Imię i nazwisko	Wykształcenie	Zawód	Aktywność zawodowa	Lata pracy w bibliotece
1	BPE	Marta Bortnowska	br.d.	br.d.	?	1994-1996
		Teresa Felisiak	br.d.	br.d.	?	1995-1996
		Barbara Gawrońska	wyższe	pedagog szkolny	-	1987-1996
		Nell Gieszczyk	wyższe	nauczycielka matematyki	+	1993-1996
		Franciszek Głód	wyższe	ksiądz	+	1976-1996
		Ryszard Juszcak	średnie	elektryk	+	1987-1996
		Lucyna Krysiak	br. d.	br. d.	-	1995-1996
		Alicja Kuszyk	wyższe	nauczycielka	-	1995-1996
		Roma Maćków	średnie	księgową	-	1992-1996
		Aleksandra Marciniak	wyższe	ekonomistka	-	1984-1996
		Zofia Oko	br. d.	br. d.	-	1993-1996
		Bronisława Ożóg	br. d.	br. d.	-	1978-1996
		Władysław Rosyk	br. d.	br. d.	-	1982-1996
		Irena Skrzypniak	średnie	kreślarka	-	1987-1996
		Maria Sokotowska	br. d.	br. d.	-	1990-1996
		Zofia Obolewicz	wyższe	nauczycielka	-	1987-1996
Grażyna Wójcicka	wyższe	nauczycielka matematyki	+	1994-1996		
Józef Ziemkiewicz	wyższe	prawnik	-	1979-1996		

2	BPKD	Anna Kozioł	br. d.	br. d.	-	1983-1996
3	BPMBKP	Anna Wirpsza	wyższe	historyk	-	1983-1996
		Urszula Stryja	wyższe	nauczyciel	-	1995-1996
4	BPMNMP	Halina Olek	średnie	archiwistka	+	1983-1996
5	BPMMK	Zofia Jezierska	średnie	bibliotekarka	-	1989-1996
6	BPOB	Dorota Pietkiewicz	średnie	studentka teologii	+	1993-1996
		Monika Krause	podstawowe	uczen. I. og.	+	1995-1996
		Urszula Krause	podstawowe	uczen. I. og.	+	1995-1996
		Dariusz Wokulewicz	średnie	student	+	1995-1996
		Renata Bęben	podstawowe	uczen. I. og.	+	1995-1996
7	BPMA	Tadeusz Śmigieński	wyższe	ksiądz	+	1993-1996

br.d. – brak danych I.og. – liceum ogólnokształcące

Stwierdzono, że pięć badanych bibliotek posiada jedno lub dwuosobową załogę.

Na wyróżnienie zasługuje postawa bibliotekarzy BPE, których łączy nie tylko praca w bibliotece, ale również duże zaangażowanie w życie Kościoła. Pracownicy tej placówki są członkami różnego typu formacji tworzonych przy parafii, np. róży różańcowej; wspólnie uczęszczają na niektóre nabożeństwa. Biorą także udział w akcjach charytatywnych podejmowanych przez ks. Franciszka Głoda, np. jeżdżą do ośrodków charytatywnych parafii w Jelczu – Laskowicach i Jugowicach. Tam swoją pracą przyczyniają się do poprawy sytuacji osób potrzebujących pomocy. Do tradycji już należą także, odbywające się regularnie co tydzień, spotkania dyskusyjne, podczas których bibliotekarze mają okazję do wymiany opinii na różne aktualnie nurtujące ich tematy (głównie związane z funkcjonowaniem biblioteki i życiem religijnym oraz działalnością kulturalną parafii). Każdego roku również wszyscy pracownicy świętują rocznicę założenia biblioteki oraz imieniny i urodziny proboszcza Głoda. Dzięki tak licznym zespołowym działaniom bibliotekarze lepiej się poznają i rozumieją, co pozwala im wytworzyć niemalże rodzinną atmosferę w bibliotece. Sprawia to, że chętnie w niej pracują, wykonując, jak najlepiej potrafią, czynności biblioteczne i oferując czytelnikom serdeczną i w miarę kompetentną obsługę.

Wydawać by się więc mogło, że większa liczebność personelu jest gwarantem pomyślnego rozwoju biblioteki. Okazuje się jednak, że zależy to raczej od jakości wykonywanej pracy niż liczby pracowników. Stwierdzenie to potwier-

dza fakt, że BPMBKP, posiadająca dwu, a w zasadzie jednoosobową obsługę, jest lepiej zorganizowana niż BPOB, posiadająca sześciuosobową załogę.

Należy także dodać, że stosunek niektórych bibliotekarzy do czytelników jest mało przyjazny. Zamiast starać się w sposób optymalny pomóc użytkownikowi, zostawiają go samego z jego problemem. Tłumaczą swoje zachowanie niekompetencją czy niewiedzą w jakimś zakresie, nawet jeśli problem dotyczy dziedziny im znanej. Postępowanie takie wskazuje nie tyle na niekompetencję bibliotekarzy, ile na ich złą wolę. Na szczęście pracowników takich jest niewiele.

Dość często w bibliotekach parafialnych pracuje również ochotniczo i zazwyczaj okresowo młodzież ze szkół podstawowych, np. harcerze. Bibliotekarze chętnie korzystają z ich pomocy, powierzając im do wykonania drobne prace, głównie przy porządkowaniu biblioteki lub przy opracowywaniu wydawnictw zwartych. Obecnie taka forma współpracy z młodzieżą istnieje w BPE.

Reasumując, trzeba stwierdzić, że pracownicy bibliotek parafialnych to w przeważającej części osoby świeckie, kobiety w wieku poprodukcyjnym, posiadające wyższe, rzadziej średnie wykształcenie, nie mające profesjonalnego przygotowania do zawodu bibliotekarza. Skutkiem tego są liczne mankamenty zauważalne w efektach przeprowadzanych przez nie prac bibliotecznych. Chcąc im zapobiec, bibliotekarze powinni pogłębiać wiedzę z zakresu bibliotekarstwa, gdyż to niewątpliwie wpłynie na poprawę jakości ich pracy.

Podkreślić także należy, że stosunek pracowników bibliotek parafialnych do wykonywanych zajęć, a także czytelników rzutuje na prawidłowy, sprawny rozwój placówki i jej popularność wśród użytkowników. Wszyscy bibliotekarze powinni więc starać się pozytywnie traktować swoją pracę i wytwarzać w bibliotece atmosferę serdeczności wobec czytelników.

KSIĘGOZBIORY BIBLIOTEK PARAFIALNYCH I ICH EWIDENCJA

Zbiory są najważniejszym z elementów składających się na pojęcie biblioteki, one decydują o jej charakterze, bez nich nie jest możliwe istnienie i funkcjonowanie żadnej placówki bibliotecznej.

1. Wielkość księgozbiorów

Wielkości księgozbiorów w omawianych bibliotekach parafialnych są zróżnicowane. Największy zbiór wydawnictw zwartych, co wykazuje zestawienie tabelaryczne nr 10, posiada BPE. Wynika to m.in. z faktu, iż jest to jedna z najstarszych placówek tego typu. Jednakże analiza tabeli nr 11 pozwala stwierdzić, że „wiek” bibliotek nie pozostaje w wyraźnej korelacji z wielkością ich zbiorów. Drugi pod względem liczebności księgozbiór znajduje się

w BPMMK, funkcjonującej dopiero od 7 lat, podczas gdy w najstarszej z bibliotek parafialnych BPKD zgromadzono jedynie 1793 woluminy. Istnienie współzależności można natomiast zauważyć pomiędzy wielkością lokalu bibliotecznego a wielkością księgozbioru. Trzy największe zbiory książek posiadają biblioteki o największej powierzchni: BPE, BPMMK, BPMBKP, natomiast w najmniejszej z badanych placówek, BPOB, przechowywany jest także najmniejszy księgozbiór.

Tabela 10. Wielkość księgozbiorów i rok założenia biblioteki

L.p.	Nazwa biblioteki	Wielkość księgozbioru	„Wiek” biblioteki w latach
1	Biblioteka p.p.w. św. Elżbiety	16507	20
2	Biblioteka p.p.w. św. Maksymiliana Marii Kolbe	8000	7
3	Biblioteka p.p.w. Matki Bożej Królowej Pokoju	4104	19
4	Biblioteka p.p.w. św. Klemensa Dworzaka	1793	ok. 30
5	Biblioteka p.p.w. św. Michała Archanioła	1050	10
6	Biblioteka p.p.w. Macierzyństwa Najświętszej Maryi Panny	641	14
7	Biblioteka p.p.w. Opatrzności Bożej	153	13

2. Przyrost księgozbiorów

Zbadanie przyrostu ilościowego księgozbiorów bibliotek parafialnych w poszczególnych latach było możliwe jedynie w odniesieniu do czterech placówek: BPE, BPKD, BPOB i BPMNMP, gdyż tylko w tych bibliotekach uwzględniono w księgach inwentarzowych datę włączenia książki do księgozbioru.

Księgozbiór BPE powiększał się sukcesywnie w ciągu kolejnych lat jej funkcjonowania; co roku niemal przybywało kilkaset nowych pozycji. Największy przyrost księgozbioru zanotowano w 1994 roku – 1824 pozycje, najmniejszy zaś w 1991 roku – 48 wydawnictw zwartych, wykazuje to tabela nr 11. Analiza tej tabeli pozwoliła zauważyć, że nie istnieje żadna regularność w przyroście księgozbioru; prawdopodobnie ilość nabywanych w danym roku książek zależała jedynie od aktualnego stanu finansowego placówki.

Tabela 11. Przyrost księgozbioru BPE w latach 1976–1996

Rok	Liczba pozycji na początku roku	Liczba pozycji na końcu roku	Roczny przyrost księgozbioru
1976	1	220	220
1977	221	1320	1099
1978	1321	2280	959
1979	2280	2900	619
1980	2901	4070	1799
1981	4071	4450	379
1982	4451	5231	780
1983	5232	6574	1342
1984	6575	7830	1255
1985	7831	9005	1174
1986	9006	9611	605
1987	9612	10653	1041
1988	10654	11256	612
1989	11267	11761	494
1990	11762	12057	295
1991	12058	12106	48
1992	12107	13219	1112
1993	13221	13758	537
1994	13759	15583	1824
1995	15584	15966	382
1996	15967	16507	540

W BPKD, jak wykazuje tabela nr 12, księgozbiór również zwiększał się sukcesywnie. Największy przyrost (352 pozycje) zarejestrowano w 1987 roku, ale od 1989 roku nastąpił spadek przyrostu rocznego, aż do kilkunastu pozycji w ostatnich dwóch latach. Zjawisko to wiązać się może ze zmianami ekonomicznymi, jakie zaszły w kraju po 1989 roku. Ceny książek zaczęły gwałtownie wzrastać, a środki materialne bibliotek zmniejszały się. Księgozbiory powiększały się głównie dzięki darom, a ich ilość nie była duża.

Tabela 12. Przyrost księgozbioru w BPKD w latach 1993–1996

Rok	Liczba pozycji na początku roku	Liczba pozycji na końcu roku	Roczny przyrost księgozbioru
1983	1	291	291
1984	292	635	343
1985	636	739	103
1986	740	895	155
1987	896	1248	352

1988	1249	1434	185
1989	1435	1593	158
1990	1549	1613	64
1991	1614	1670	56
1992	1671	1701	30
1993	1702	1728	26
1994	1729	1769	40
1995	1770	1780	10
1996	1781	1793	12

W BPMNMP największy przyrost roczny zanotowano w pierwszym roku działalności placówki (tabela 13), w ciągu kolejnych lat ilość włączonych do księgozbioru pozycji zmniejszała się. W 1994 roku nie przybyła do biblioteki ani jedna książka, a w 1996 roku tylko jedna. Zjawisko to wyjaśnił wywiad z osobą opiekującą się placówką, z którego wynikało, że w pierwszych latach funkcjonowania biblioteki proboszcz i parafianie żywo interesowali się jej sprawami, wspierali ją finansowo i ofiarowywali dary, dzięki czemu księgozbiór powiększał się widocznie; z czasem jednak zainteresowanie to słabło, a środki materialne placówki zmniejszały się drastycznie, co zahamowało ilościowy wzrost zbiorów.

Tabela 13. Przyrost księgozbioru BPMNMP w latach 1982-1996

Rok	Liczba pozycji na początku roku	Liczba pozycji na końcu roku	Roczny przyrost księgozbioru
1982	1	340	340
1983	341	409	68
1984	410	480	70
1985	481	528	47
1986	529	559	30
1987	560	594	34
1988	595	603	8
1989	604	608	4
1990	609	609	0
1991	610	611	1
1992	612	616	4
1993	617	628	11
1994	628	628	0
1995	629	640	11
1996	641	642	1

Przyrost ilościowy księgozbioru BPOB udało się ustalić jedynie w odniesieniu do dwóch pierwszych lat działalności placówki, gdyż wydawnictwa zwarte włączone do księgozbioru po tym okresie nie zostały zinwentaryzowane. Tabela nr 14 wykazuje, że ilość książek przyjętych do biblioteki w 1993 roku przekroczyła kilkakrotnie ich stan z 1992 roku. Szkoda, że niemożliwe jest ustalenie, jak kształtowało się to w latach późniejszych.

Tabela 14. Przyrost księgozbioru BPOB w latach 1992-1993

Rok	Liczba pozycji na początku roku	Liczba pozycji na końcu roku	Roczny przyrost księgozbioru
1992	1	26	26
1993	27	155	129

Ustalono również, że BPMBKP przybyło w latach 1977-1986 1246 woluminów (średnio rocznie ok. 138 książek), a w okresie od 1987 do 1996 roku 1611 pozycji (średnio rocznie ok. 161 pozycji). Nie wiadomo jednak, jak przyrost księgozbioru przedstawiał się w poszczególnych latach.

3. Sposoby pomnażania księgozbioru

Przebadane biblioteki parafialne pomnażają zbiory głównie drogą kupna i darów. Zakupu wydawnictw zwartych dokonują tylko cztery placówki, posiadające odpowiednie środki materialne: BPE, BPMBKP, BPKD, BPMMK. Fundusze na ten cel pochodzą głównie od proboszczów, a ich wielkość zależy od hojności księży. Jednakże BPE i BPMNMP zdobywają środki finansowe także innymi sposobami. BPMNMP pobiera niewielką opłatę przy zapisywaniu czytelników. Podobną praktykę stosuje BPE, która pobiera przy zapisie użytkownika kaucję wynoszącą 2 złote za każdą wypożyczaną jednostkę biblioteczną, która przechodzi na konto placówki, jeśli czytelnik nie odbierze jej w przeciągu sześciu miesięcy od chwili rezygnacji z usług biblioteki. Placówka wprowadziła także opłatę za nieprzestrzeganie terminu zwrotu książek oraz ich zniszczenie lub zagubienie.

BPE realizuje również inne pomysły, dzięki którym pomnaża swoje zasoby finansowe: organizuje sprzedaż druków zbędnych, wyłączonych z księgozbioru, bierze udział w promocji książek, przysyłanych z różnych wydawnictw katolickich, prezentując je i sprzedając (różnica między ceną hurtową i detaliczną przechodzi na konto placówki). Podczas prezentacji książek parafianie mogą także kupić napoje i ciasto, a zyski z ich sprzedaży przechodzą do kasy biblioteki. Trafiają do niej również dochody, jakie ma kawiarenka parafialna w środy (wtedy pracuje tam jedna z bibliotekarek). Placówkę zasilają także dobrowolne datki czytelników. W latach 80-tych, kiedy biblioteka posiadała pracownię

fotograficzną, sprzedawano zdjęcia o tematyce religijnej wykonywane przez bibliotekarzy. BPE potrafi więc zdobyć środki finansowe różnymi drogami, dzięki czemu prężnie się rozwija.

Biblioteki parafialne zaopatrują się w książki głównie w księgarni archidiecezjalnej lub księgarniach prosperujących przy parafii (np. BPMBKP). BPE nabywała dawniej nowości także w antykwariatach i na aukcjach organizowanych przez Klub Inteligencji Katolickiej. Wszystkie omawiane placówki stosują formę zakupu gotówkowego, nie pobierają rachunków, nie gromadzą więc dowodów wpływu wydawnictw, nie odczuwają takiej potrzeby, bo nie rozliczają się z powierzonych im funduszy. Powinny jednak to robić, by móc kontrolować wydatki i orientować się w swoich potrzebach finansowych.

Trzeba jeszcze dodać, że dokonując wyboru pozycji do zakupu, bibliotekarze nie korzystają z bibliografii, informatorów czy katalogów wydawniczych, rzadko też biorą pod uwagę dezyderaty czytelników (w żadnej z placówek nie tworzy się kartoteki dezyderatów), zwykle kierują się jedynie własnymi preferencjami.

Drugim głównym źródłem wpływu wydawnictw zwartych są dary. Dały one początek wielu księgozbiorom i przyczyniły się do ich wzrostu ilościowego. Dary pochodzą najczęściej od osób prywatnych i księży, np. BPE otrzymała część księgozbiorów ks. Franciszka Głoda, ks. Wacława Jabłońskiego. Zdarza się także, że darowizn dokonują instytucje. BPMMK otrzymała dużą część książek z likwidującego swą działalność wydawnictwa, do BPE natomiast w 1994 r. przyjęto dużą część księgozbiorów z likwidowanych placówek – biblioteki jednostki wojskowej znajdującej się przy ulicy Pretwicza oraz biblioteki Dolmelu. Trzeba zaznaczyć, iż trudno jest dokładnie ustalić ofiarodawców i wielkość darów, gdyż badane placówki nie sporządzają pism powiadamiających o przekazaniu bibliotece określonych dokumentów w formie daru. W BPE informacje te zapisuje się w kronice biblioteki, ale taka forma rejestru darów i ofiarodawców jest niewystarczająca. Biblioteki parafialne powinny dbać o pełną dokumentację sposobów nabycia wydawnictw włączanych do księgozbiorów.

Książki przekazywane bibliotekom mają różnorodną tematykę, częstokroć niezgodną z profilem placówek, wszystkie jednostki biblioteczne powinny więc przeprowadzić ich staranną selekcję, tak jak BPE, BPMBKP, BPOB.

Niestety, biblioteki parafialne nie prowadzą wymiany ani pomiędzy sobą, ani z innymi typami bibliotek czy instytucji. Sytuacja ta jest dla nich niekorzystna, gdyż wiele z nich posiada dublety i druki zbędne, które niepotrzebnie zajmują cenne w niezbyt dużych placówkach miejsce, a mogłyby być wymienione lub przekazane instytucjom, dla których byłyby przydatne.

4. Tematyka księgozbiorów

Biblioteki parafialne kojarzone są zwykle jedynie z literaturą o tematyce religijnej, tymczasem tylko 2 z nich posiadają księgozbiory o profilu ściśle religijnym: BPOB i BPMBKP, zbiory pozostałych placówek mają charakter raczej uniwersalny, ich zakres treściowy jest szeroki (można je określić jako biblioteki publiczne).

Literatura religijna gromadzona w badanych placówkach, dotyczy najczęściej historii Kościoła: chrześcijaństwa, teologii, dogmatyki, homiletyki, żywotów świętych i biografii duchownych, natomiast literatura o tematyce świeckiej dotyczy zwykle historii, filozofii, psychologii, czasem (to zależy od placówki) geografii, biologii, botaniki, chemii i innych dziedzin (szczególnie rozległy zakres tematyczny ma księgozbiór BPE). Książki reprezentujące te dziedziny mają zazwyczaj charakter popularnonaukowy. Największą część księgozbiorów tworzą jednak pozycje beletrystyczne (powieści, opowiadania, nowele zarówno pozostające w kręgu tematyki religijnej, jak i świeckiej).

5. Sposoby przechowywania księgozbiorów

W interesujących nas placówkach praktykuje się różnorodne sposoby ustawienia księgozbiorów.

W trzech z badanych bibliotek: BPE, BPMBKP, BPMNMP przyjęto formalny sposób zestawienia zbiorów według *numerus currens*. Rozwiązanie to w niewielkich bibliotekach parafialnych, o wolnym dostępie do półek, nie ma uzasadnienia, nie sprawdza się. Czytelnicy, chcąc zorientować się w tematyce dzieł, są zmuszeni przeglądać je po kolei, szczególnie że nawyk korzystania z katalogów rzeczowych (jeśli takie istnieją w bibliotece) posiada niewielu użytkowników. Osoby pracujące w tych placówkach argumentują takie ustawienie łatwością odnalezienia książek i przeprowadzania skontrum. Mają słuszość w tych kwestiach, ale zapominają, że najbardziej liczy się dobro czytelników.

W BPKD przyjęto układ alfabetyczny księgozbioru według nazwisk autorów książek. Taki wariant ustawienia zbiorów również nie jest korzystny w bibliotece z wolnym dostępem do półek, gdyż utrudnia odnalezienie pozycji z interesującej czytelnika dziedziny. Ustawienie to sprawdza się jedynie w przypadku, gdy czytelnik poszukuje konkretnego dzieła, zna autora lub tytuł.

BPMA nie przyjęła żadnego logicznego systemu przechowywania księgozbioru; książki są ustawione zupełnie przypadkowo. Uniemożliwia to zorientowanie się w strukturze księgozbioru, jego zakresie tematycznym, czy odnalezienie konkretnej poszukiwanej pozycji oraz kontrolowanie stanu zbioru. Sytuacja ta szybko powinna się zmienić.

Najlepszym, w bibliotekach parafialnych, ustawieniem księgozbioru jest układ działowy, jaki przyjęły BPMMK i BPOB. Przy takiej organizacji księ-

gozbioru czytelnicy łatwo mogą zorientować się w zakresie treściowym zgromadzonych wydawnictw i dokonać wyboru zgodnego z ich preferencjami.

W BPOB, której profil jest określany jako ściśle religijny, niemalże wszystkie wyodrębnione działy związane są tematycznie z religioznawstwem lub ujmują one zagadnienia świeckie w aspekcie nauki Kościoła, np. dział Rodzina. Dziecko. Wychowanie. Jedyne działy, wykraczające poza ten zakres tematyczny, to dział Książki dla dzieci, w którym zgromadzono niewielki zbiór wydawnictw beletrystycznych dla najmłodszych (tabela nr 15).

Profil BPMMK nie jest ściśle religijny, dlatego aż 12 z 28 wydzielonych działów dotyczy tematyki laickiej. Są to działy: Starożytny Rzym i Grecja, Książki młodzieżowe, Opowiadania, Nowele, Poezja, Historia Polski, Słowniki i encyklopedie, Literatura piękna, Sławni ludzie, Sport, Historia walki o wolność, Książki naukowe. Działy te są ilościowo większe od tych zawierających literaturę religijną. Dwa z nich: Literatura piękna i Historia walki o wolność – to najobszerniejsze działy w bibliotece (tabela nr 16).

Tabela 15. Podział księgozbiorów BPOB i BPMMK na działy

Działy wyodrębnione w BPOB	Działy wyodrębnione w BPMMK
1 Religie niechrześcijańskie	1 Papiestwo i papieże. Ojcowie Kościoła. Ich życie i praca. Historia Kościoła
2 Filozofia	2 Starożytny Rzym i Grecja
3 Książki dla dzieci	3 Książki młodzieżowe
4 Sobory Synody Dokumenty	4 Nauka Kościoła. Etyka. Dogmatyka
5 Liturgia Kult Liturgika	5 Liturgika
6 Powieści Opowiadania	6 Opowiadania, nowele
7 Biografie. Żywoty świętych	7 Żywoty świętych i błogostawionych
8 Życiorysy. Powieści biograficzne	8 Nowele
9 Poezje Dramat	9 Poezje
10 Katechizmy. Katechizacja	10 Problemy wiary
11 Życie wewnętrzne. Ascetyzm. Mistycyzm	11 Jaka jest nasza wiara?
12 Myśli. Aforyzmy	12 Historia Kościoła
13 Sztuka sakralna	13 Historia Polski
14 Sztuka i symbolika chrześcijańska	14 Słowniki i encyklopedie
15 Modlitewniki Modlitwa Nabożeństwa Adoracje Śpiewniki	15 Życiorysy świętych
16 Refleksje. Rozmyślania	16 Rozmyślania. Rekolekcje. Biblioteczka życia wewnętrznego
17 Teologia pastoralna	17 Kazania Homiletyka
18 Homilie – Homiletyka	18 Teologia
19 Życie duchownych	19 Prymas tysiąclecia
20 Teologia dogmatyczna (ogólnie)	20 Dogmatyka

21 Rodzina Dziecko Wychowanie Chrześcijańskie małżeństwo Kobieta	21 Sprawy rodzinne. Wychowanie
22 Biblia. Egzegeza biblijna Komentarze biblijne	22 Biblia. Pismo Święte Nowego i Starego Testamentu Ewangelie święte i komentarze
23 Maryja Mariologia Objawienia Maryjne	23 Literatura piękna
	24 Życie Chrystusa i jego matki
	25 Sławni ludzie
	26 Sport
	27 Historia walki o wolność
	28 Książki naukowe: Fizyka, Chemia, Biologia, Botanika, Technika

Dokonując analizy porównawczej wyodrębnionych w obu placówkach działów, można zauważyć liczne analogie. Wiele działów nosi te same lub zbliżone, nieco inaczej tylko sformułowane nagłówki, np. Homilie – Homiletyka (w BPOB) i Kazania Homiletyka (w BPMMK); Biblia Egzegeza biblijna Komentarze biblijne (w BPOB) i Biblia Pismo święte Nowego i Starego Testamentu Ewangelie święte i Komentarze (w BPMMK). Zarówno w BPOB, jak i w BPMMK rozległość zagadnień czy dziedzin, reprezentowanych przez dany dział, jest różnorodna. Występują działy tematycznie wąskie, np. Prymas tysiąclecia (w BPMMK) i szerokie, np. Filozofia, Religie niechrześcijańskie (w BPOB). Lepiej byłoby ujednoczyć system podziałów i zdecydować się na działy o zbliżonej szerokości zakresu treściowego. Można by to osiągnąć, np. poprzez połączenie pokrewnych tematycznie działów, np. działów Historia Polski i Historia walki o wolność (dotyczy II wojny światowej), działów Teologia dogmatyczna i Teologia pastoralna (w BPOB); przykłady można by mnożyć. Obie biblioteki powinny wyeliminować poprzez połączenie działy dublujące się, np. w BPOB działy Sztuka i symbolika chrześcijaństwa i Sztuka sakralna (w zasadzie dotyczą tego samego zagadnienia), w BPMMK działy Żywoty Świętych i Błogosławionych oraz Żywoty świętych (to również jedno i to samo). Należałoby także dokonać zmiany nazw niektórych działów, brzmia one bowiem zbyt enigmatycznie, np. Refleksje, Rozmyślenia (na jaki temat?) lub są nieprawidłowo sformułowane. Nazwa działu nie może być w formie zdania, np. Czym jest nasza wiara?

Trzeba także stwierdzić, że trudno jest dopatrzeć się logiczności w kolejności ustawienia działów, szczególnie w BPMMK, gdzie działy dotyczące tematyki religijnej przeplatają się z działami o tematyce świeckiej, co rozbija spójność księgozbioru.

Omawiane placówki powinny zlikwidować te mankamenty w systemie ustawienia zbiorów, a z pewnością udoskonalić sposób ich przechowywania, który może stać się wzorcowy dla pozostałych placówek tego typu.

6. Zbiory specjalne

Śród siedmiu badanych bibliotek parafialnych tylko BPMMK posiada zbiory specjalne z grupy oglądowo – słuchowej – wideokasety w liczbie 57. Zawierają one filmy głównie o tematyce religijnej (99 %), przede wszystkim odnoszące się do Biblii, np. *Mojżesz, Dziesięcioro Przykazań*, ale i wydarzeń współczesnych, np. *Ksiądz Jerzy* (historia zamordowania ks. Jerzego Popiełuszki). W zbiorze tym znalazły się też adaptacje filmowe dwóch lektur szkolnych: *W pustyni i w puszczy* H. Sienkiewicza i *Faraona* B. Prusa. Wideokasety trafiły do biblioteki drogą daru, placówka nie posiada funduszy na ich zakup. Zbiory te przechowywane są na regale, obok wydawnictw zwartych. Ustawiono je według kolejności numerów nadawanych im w momencie włączania do zasobów biblioteki.

7. Czasopisma

Większość bibliotek parafialnych nie gromadzi czasopism głównie ze względu na ograniczone możliwości lokalowe (brak miejsca na przechowywanie i udostępnianie czasopism) i finansowe. Obecność periodyków stwierdzono jedynie w trzech placówkach: BPE, BPMMK, BPMBKP (tabela nr 16).

W placówkach tych nie prowadzi się planowej prenumeraty czasopism, otrzymuje się je tylko drogą darów, dlatego wszystkie periodyki są zdekompletowane. Najczęściej brakuje ich najnowszych numerów, gdyż ofiarodawcy przekazują do biblioteki czasopisma już nieaktualne, nieprzydatne dla nich. Zdarza się też, że placówka posiada tylko pojedyncze numery danego periodyku, np. w BPE stwierdzono obecność jedynie jednego numeru *Aktualności – Magazynu Samorządowo – Gospodarczego*. Zasadniczo czasopisma choć w części skompletowane są rzadkością, w BPE na 23 zgromadzone tytuły czasopism tylko jedno *Wrocławskie Wiadomości Katolickie* jest prawie kompletny (zebrano jego kolejne roczniki za okres od 1952 do 1994 roku).

Ilość tytułów czasopism, znajdujących się w danej bibliotece, jest przypadkowa, zależy jedynie od hojności ofiarodawców. W BPE zgromadzono 23 tytuły czasopism, a w BPMBKP tylko 3. Być może różnica ta wynika z faktu, że parafia p.w. św. Elżbiety posiada większą liczbę mieszkańców (potencjalnych ofiarodawców), a BPE więcej czytelników lub z większego zainteresowania rozwojem biblioteki ze strony użytkowników BPE.

Przeważająca część czasopism występujących w bibliotekach parafialnych, związana jest z tematyką religijną lub oscyluje wokół niej, np. *Wiadomości Charytatywne* dotyczą filantropijnej działalności Kościoła. Periodyków o innym zakresie tematycznym stwierdzono niewiele – w BPE pięć: *National Geographic*, *Problemy Alkoholizmu*, *Tygodnik Powszechny*, *Aktualności – Magazyn Samorządowo – Gospodarczy* i *Problemy. Miesięcznik popularnonaukowy*;

w BPMMK dwa: *Odrę* i *Literaturę na Świecie*. Czasopisma te pozostawiono w zbiorach badanych bibliotek, dlatego że profil placówek nie jest ściśle religijny, poza tym ze względu na wartość merytoryczną periodyków, zainteresowanie Kościoła problemami przez nie poruszonymi, np. problemami alkoholizmu i zainteresowanie czytelników danymi tytułami, a także niektóre zupełnie przypadkowo.

W BPE i BPMMK stwierdzono obecność czasopism obcojęzycznych: *National Geographic* (w języku angielskim), *Die Katholischen Missionen* (w języku niemieckim), *San Francesco* (w języku włoskim). Wszystkie one wpłynęły do placówek drogą darów.

Większość periodyków zebranych przez omawiane biblioteki przeznaczona jest dla osób dorosłych, ale są także tytuły czasopism dla dzieci i młodzieży: *Mały Gość Niedzielny* (w BPE i BPMMK) i *mgn* – katolicki miesięcznik dla dziewcząt i chłopców.

Wiele z przechowywanych w tych bibliotekach czasopism nie jest wykorzystywanych, nie cieszą się popularnością wśród czytelników i niepotrzebnie zajmują cenną przestrzeń biblioteczną. Należałoby usunąć je z placówki, a na ich miejsce postarać się sprowadzić brakujące numery poczytnych periodyków.

Tabela 16 Czasopisma gromadzone przez BPE, BPMMK, BPMBKP

L.p.	Czasopisma zgromadzone w BPE	Czasopisma zgromadzone w BPMMK	Czasopisma zgromadzone w BPMBKP
1	Droga	Więź	Więź
2	Jak być człowiekiem?	Znak	Znak
3	List do Pani	Chrześcijanin w Świecie	Słowo wśród nas
4	Pielgrzym	W drodze	
5	Nasza Rodzina	Rycerz Niepokalanej	
6	Wiadomości Katolickie	Ateneum Kapłańskie	
7	Nowe Życie	Wiadomości Charytatywne	
8	KAI Biuletyn	Słowo – dziennik katolicki	
9	Problemy. Miesięcznik popularnonaukowy	Słowo Powszechne	
10	Jasna Góra. Miesięcznik Sanktuarium Matki Bożej Jasnogórskiej	Jasna Góra. Miesięcznik Sanktuarium Matki Bożej Jasnogórskiej	
11	Ziarna	List	
12	Gość Niedzielny	Gość Niedzielny	
13	Mały Gość Niedzielny	Mały Gość Niedzielny	
14	mgn – katolicki miesięcznik dla dziewcząt i chłopców	Przewodnik Katolicki Królowa Apostołów	
15	Misericordia	Die Katholischen Missionen	

16	L'Osservatore Romano	L'Osservatore Romano	
17	Problemy Alkoholizmu	Odra	
18	Powściągliwość i praca	San Francesco	
19	Wrocławskie Wiadomości Kościelne	Literatura na Świecie	
20	Tygodnik Powszechny		
21	Aktualności – Magazyn Samorządowo – Gospodarczy (Biała Podlaska)		
22	National Geographic		
23	Caritas		

8. Księgozbiory podręczne

Księgozbiór podręczny sensu stricto istnieje jedynie w BPE, co wynika zapewne z faktu, iż tylko ta placówka posiada osobne pomieszczenie przeznaczone na czytelnię. Księgozbiór ten podzielono na 25 następujących działów:

1. Filozofia ogólna, 2. Filozofia chrześcijańska, 3. Metodologia, 4. Pismo święte, 5. Dogmatyka, 6. Eklezjologia, 7. Apologetyka, 8. Mariologia, 9. Katechetyka, 10. Religioznawstwo, 11. Katechizmy, 12. Etyka, 13. Teologia moralna, 14. Ascetyka, 15. Jan Paweł II, 16. Nauka społeczna Kościoła, 17. Prawo kanoniczne, 18. Rodzina, 19. Teologia pastoralna, 20. Liturgika, 21. Encyklopedie i słowniki, 22. Dokumenty soborowe, 23. Psychologia, 24. Historia powszechna, 25. Historia Kościoła.

Nazwy działów odzwierciedlają zakres treściowy zgromadzonych wydawnictw. Wynika z nich, że księgozbiór podręczny został przystosowany do potrzeb biblioteki parafialnej, zawiera bowiem głównie wydawnictwa specjalistyczne z zakresu religioznawstwa, nauki Kościoła, etyki itp. Działów obejmujących książki niezwiązane z tematyką religijną jest zaledwie kilka (5). Ich występowanie usprawiedliwia fakt, iż profil BPE nie jest ściśle religijny oraz zainteresowanie czytelników problematyką ujętą w tych działach.

W dziale Encyklopedie i słowniki umieszczone zostały pozycje, które powinny znaleźć się w każdym księgozbiorze podręcznym – wydawnictwa informacji bezpośredniej i pośredniej. Wśród tych pierwszych znajdują się encyklopedie, m.in. *Encyklopedia katolicka*, *Mała encyklopedia techniki*, *Encyklopedia ONZ i stosunków międzynarodowych*, *Humanistyczna encyklopedia*; słowniki, m.in. *Słownik teologii biblijnej*, *Słownik biblijny*, *Słownik teologiczny*, *Słownik pedagogiczny* W. Okonia, *Słownik mitów i tradycji literackich* W. Kopalinińskiego, *Słownik wyrazów bliskoznacznych*, *Słownik etymologiczny języka polskiego* A. Brücknera, *Mały słownik pisarzy pol-*

skich, *Słownik ortograficzny*; leksykony, np. *Leksykon naukowo – techniczny*. Wydawnictwa informacji pośredniej reprezentuje jedynie *Bibliografia katolickich czasopism religijnych w Polsce*. Biblioteka powinna wzbogacić księgozbiór o pozycje tego typu.

Podsumowując, można powiedzieć, że biblioteki parafialne gromadzą głównie wydawnictwa zwarte, tylko trzy placówki przechowują czasopisma (BPE, BPMMK, BPMBKP), a jedna kasety wideo. Szkoda, że tak mało jest w omawianych placówkach zbiorów specjalnych, gdyż różnorodność zbiorów wpływa na zwiększenie atrakcyjności biblioteki, szczególnie że obecnie wiele osób preferuje audiowizualne środki przekazu.

Księgozbiory badanych bibliotek są niewielkie, obejmują od kilkuset do kilkunastu tysięcy pozycji.

Ich profil tylko w przypadku BPMBKP i BPOB jest ściśle religijny. W pozostałych placówkach zakres tematyczny księgozbiorów jest szeroki (najszerszy w BPE), można je więc uznać za uniwersalne.

Źródłami wpływów wszystkich rodzajów zbiorów do bibliotek parafialnych są głównie dary, dokonywane zarówno przez osoby prywatne, jak i instytucje oraz zakupy. Środki finansowe na nabywanie nowości pochodzą przede wszystkim od proboszczów parafii. Własne oryginalne metody zdobywania funduszy pieniężnych wypracowały jedynie BPMNMP i BPE, choć pozostałe placówki też powinny podjąć tego typu działania. Zakupu wydawnictw zwartych dokonuje się najczęściej w księgarni archidiecezjalnej lub księgarniach parafialnych.

Przy ustawieniu księgozbiorów bibliotek parafialnych przyjęto różnorodne sposoby. W czterech placówkach istnieje ustawienie formalne, nie sprawdzające się przy wolnym dostępie do półek, ponieważ nie pozwala czytelnikom zorientować się w zakresie tematycznym księgozbioru. Najlepszy dla bibliotek parafialnych działowy sposób przechowywania zbiorów przyjęły tylko BPMMK i BPOB, lecz, niestety, ma on wiele mankamentów, które muszą zostać szybko zlikwidowane, aby system się sprawdził.

9. Ewidencja i kontrola zbiorów

9.1 Ewidencja zbiorów

Ewidencję zbiorów prowadzą biblioteki wszystkich typów, pozwala ona bowiem na „ustalenie stanu liczbowego i wartościowego zbiorów wchodzących w skład majątku biblioteki oraz zmian, jakie w nim w danym okresie zachodziły – zarówno w przybytkach, jak i ubytkach”.

W bibliotekach parafialnych stosuje się jedynie ewidencję szczegółową księgozbiorów, przyjmując za podstawową jednostkę ewidencyjną wolumin. W celu rejestracji zbiorów placówki te prowadzą księgi inwentarzowe. Niestety, w żadnej z badanych bibliotek parafialnych nie są one opracowywane po-

prawnie. Zwykle sporządzane są przez bibliotekarzy przy wykorzystaniu zeszytów formatu A-4 i nie uwzględniają ważnych danych, np. daty włączenia książki do księgozbioru, ceny i sposobu jej nabycia. Nawet w BPE i BPMBKP, które posiadają oryginalne druki inwentarzowe, nie wypełnia się wszystkich rubryk. Poza tym karty inwentarzy są nieponumerowane i nieprzesnurowane, a na końcu księgi brakuje pieczęci placówki i podpisu jej kierownika. Inwentarze nie są oprawione. Nie dba się również o ich przejrzystość, niektóre pozycje zapisane zostały w taki sposób, że trudno je odczytać. W sposób nieprawidłowy wykreśla się z ksiąg inwentarzowych ubytki, nie wpisuje się bowiem przyczyny ubytku, jego numeru i daty wyłączenia pozycji ze zbiorów.

Dodać należy, że w bibliotekach parafialnych nie sporządza się protokołów ubytków ani nie prowadzi ich rejestrów, co nie pozwala na kontrolowanie aktualnego stanu księgozbioru i ustalenie liczby braków.

Każda jednostka ewidencyjna otrzymuje w omawianych placówkach znak własnościowy danej biblioteki w postaci pieczętki z jej nazwą. Pieczętki umieszcza się na stronie tytułowej lub jej odwrocie (co jest prawidłowe), a także w środku woluminu, zwykle na 17 lub 13 stronie albo w zupełnie przypadkowym miejscu oraz na końcu tekstu. W BPE oprócz pieczętki umieszcza się ekslibris na odwrocie strony tytułowej (powinien się znaleźć na odwrociu okładki).

Każdej jednostce ewidencyjnej przydziela się także sygnaturę, czyli znak miejsca oraz numer inwentarzowy (w bibliotekach o systemie ustawienia zbiorów według numerus currens są one tożsame); umieszcza się je na odwrocie strony tytułowej. Nie opatruje się ich natomiast znakiem akcesji, gdyż, jak już wspomniano, w bibliotekach parafialnych nie prowadzi się ewidencji sumarycznej.

Zasopisma nie podlegają w omawianych placówkach ewidencji, w związku z czym nie tworzy się kart ich akcesji. Bibliotekarze nie posiadają więc informacji na temat ich ilości, kompletności, aktualności.

Kasety wideo gromadzone w BPMMK także nie są ujęte ewidencją sensu stricto. Nie prowadzi się bowiem dla nich oddzielnej księgi inwentarzowej. Tytuły i reżyserów filmów wpisuje się do zeszytu formatu

A-5, w którym na każdą jednostkę (kasetę) przeznacza się jedną stronę, na której rejestrowane są również jej wypożyczenia. Mamy tu więc do czynienia z czymś na kształt listy zgromadzonych przez bibliotekę kaset i jednocześnie karty wypożyczeń.

9.2. Ewidencja finansowo – księgową

W badanych bibliotekach nie prowadzi się ewidencji finansowo – księgowej, co prawdopodobnie wynika z faktu, że placówki te nie muszą rozliczać się z powierzonych im funduszy ani określać wartości majątku bibliotecznego. W księgach inwentarzowych zazwyczaj brak jest danych o wartości włączonych

do księgozbioru pozycji, co uniemożliwia przeprowadzenie jakichkolwiek obliczeń na skalę globalną.

9.3. Kontrola zbiorów

W omawianych placówkach, podobnie jak we wszystkich typach bibliotek, dość często stwierdzone są ubytki w księgozborze, których głównymi przyczynami są zagubienia bądź nieoddanie książki przez czytelnika. Jednocześnie w większości tych placówek nieznane są aktualny stan księgozbioru i liczba ubytków. Wiąże się to przede wszystkim z faktem, iż nie przeprowadza się w nich kontroli księgozbioru, czyli skontrum. Jedyne trzy spośród siedmiu badanych bibliotek dokonywały kontroli stanu swoich księgozbiorów: BPE, BPMBKP, BPMNMP, porównując zapis w księdze inwentarzowej z ilością pozycji na regałach i wypożyczonych czytelnikom. W placówkach tych jednak nie sporządzono po skończonej kontroli jej protokołu ani wykazu ubytków względnych i bezwzględnych. Braki spisano tylko na karteczkach mogących łatwo się zagubić.

Trzeba więc stwierdzić, że w bibliotekach parafialnych dokonuje się jedynie szczegółowej ewidencji wyłącznie wydawnictw zwartych, które rejestruje się, stosując system amerykański, w księgach inwentarzowych, które, niestety, prowadzone są nieprawidłowo. Bibliotekarze powinni uzupełnić wiedzę z zakresu ewidencji księgozbioru, a w szczególności prawidłowego wypełniania księgi inwentarzowej. Niewątpliwie powinni również objąć ewidencją czasopisma i inne posiadane rodzaje zbiorów, aby posiadać wiedzę na temat ich ilości i kompletności. Konieczne wydaje się także kontrolowanie zbiorów, sprawdzanie choćby co pięć lat ich aktualnego stanu i ilości ubytków. Wskazane byłoby poznanie przez pracowników bibliotek parafialnych procedury przeprowadzania skontrum i tworzenie rejestru ubytków, który pozwoli na kontrolowanie ilości braków w księgozborze.

UDOSTĘPNIANIE ZBIORÓW CZYTELNICZYCH

1. Udostępnianie

Udostępnianie zgromadzonych zbiorów to najistotniejsze zadanie, jakie stoi przed współczesnymi bibliotekami. Obecnie placówki te starają się optymalnie zaspokoić potrzeby czytelników poprzez umożliwienie im korzystania ze wszystkich swoich zasobów.

Biblioteki parafialne udostępniają swe zbiory wszystkim, którzy wyrażają chęć korzystania z nich, nawet jeśli nie są członkami danej wspólnoty parafialnej.

Powszechnie stosowaną formą udostępniania materiałów bibliotecznych jest wypożyczanie, czyli przekazywanie dokumentów na zewnątrz placówki. Biblioteki parafialne dokonują jedynie wypożyczeń indywidualnych i miejscowych. Czytelnicy sami dobierają sobie odpowiednie książki, korzystając z katalogów, możliwości wolnego dostępu do półek, rzadziej z rad bibliotekarzy. Forma udostępniania prezencyjnego jest praktykowana jedynie w BPE, BPMNMP i BPOB, gdyż tylko te placówki posiadają miejsca przeznaczone do korzystania ze zbiorów wewnątrz biblioteki.

2. Regulamin udostępniania

Biblioteki parafialne, oprócz BPE, nie posiadają opracowanych w formie pisemnej regulaminów udostępniania zbiorów, które wyraźnie określałyby prawa i obowiązki czytelników i podawały zakres usług świadczonych przez bibliotekę.

Obowiązujący w danej placówce regulamin podaje się w formie werbalnej zazwyczaj przy zapisywaniu czytelnika do biblioteki. Zaznajamia się użytkowników z zakresem tematycznym i rodzajami zbiorów, warunkami ich udostępniania. Kwestia odpowiedzialności czytelników za wypożyczone wydawnictwa zwykle nie jest poruszana, gdyż nie jest ona rozwiązana w sposób zadowalający lub nie są stosowane żadne formy ekwiwalentu za zgubione lub zniszczone książki i kary za nieoddawanie wydawnictw w wyznaczonym terminie z obawy, że zniechęci to czytelników do korzystania z usług placówki. Postępowanie to wydaje się być wysoce nieprawidłowe, użytkownicy powinni być świadomi, że wypożyczone przez nich książki są własnością biblioteki i należy je traktować z poszanowaniem lub ponieść konsekwencje za ich zgubienie czy zniszczenie.

Najczęściej biblioteki parafialne udostępniane są raz, dwa razy w tygodniu przez jedną lub dwie godziny (tabela nr 17), zwykle w porze popołudniowej, gdyż bibliotekarze czynni zawodowo nie mają wcześniej czasu, a czytelnikom też ta pora bardziej odpowiada. Przed południem korzystać można tylko z BPMBKP, ponieważ funkcjonuje ona w niedzielę, kiedy użytkownicy nie pracują i mogą po porannej mszy odwiedzić bibliotekę. Prawie przez cały tydzień (oprócz niedziel) udostępnia swe zbiory BPE, która może sobie na to pozwolić głównie dzięki posiadaniu dużej liczby pracowników.

Wypożyczeń prawie we wszystkich z siedmiu badanych placówek dokonuje się na okres miesiąca, przy czym jednorazowo można wypożyczyć zwykle 2 lub 3 książki. Zdarza się, że regulamin nie określa limitu wypożyczanych pozycji (w BPMA i BPMNMP) albo dokładnego terminu ich zwrotu (w BPMA), praktyka ta jednak przyczynia się często do przetrzymywania przez czytelników dużej ilości książek.

Tabela 17. Wyciągi z regulaminów udostępniania zbiorów

L.p.	Nazwa biblioteki	Dni otwarcia biblioteki	Godziny udostępniania biblioteki	Długość okresu wypożyczeń	Liczba wypożyczanych książek
1	BPE	od poniedziałku do soboty	od 16 do 18	miesiąc	2
2	BPKD	piątek	od 17 do 18	miesiąc	2
3	BPMBKP	niedziela	od 10 do 12	miesiąc	3 do 4
4	BPMMK	wtorek i piątek	od 16 do 18	miesiąc	2 do 3
5	BPMNMP	środa	od 19 do 20	miesiąc	~
6	BPMA	środa i piątek	od 16 do 17	~ ~	~
7	BPOB	sobota	od 17 do 18	miesiąc	2

~ brak określonego limitu liczby wypożyczanych książek

~ ~ brak określonego terminu zwrotu

BPE posiada bardzo szczegółowy regulamin w formie pisemnej, który ma obowiązek przeczytać każdy użytkownik. Pierwsza część tego regulaminu określa zakres usług proponowanych przez bibliotekę, druga zaś prawa i obowiązki czytelników.

Regulamin został napisany sensownie i przejrzysto, choć zbyt szczegółowo, np. w punkcie 6 paragraf 2 mowa jest chyba o oczywistym dla czytelników fakcie, że bibliotekarz rejestruje wypożyczone książki i przyjmuje ich zwroty. Ponadto niektóre podawane w regulaminie informacje są niepotrzebne, np. w punkcie 6 paragraf 1 i punkcie 5 paragraf 2 omówione zostały warunki dokonywania prolongaty; w punkcie 5 paragraf 1 i w punkcie 3a paragraf 2 porusza się temat długości wypożyczeń. Zauważyć można również, że niektóre kwestie, które mogłyby być omówione wspólnie rozbijane są na oddzielne punkty, np. w punkcie 7 paragraf 1 mowa jest o karach za przetrzymywanie książek, a w punkcie 8 paragraf 2 o konsekwencjach grożących za zniszczenie lub zgubienie książki. Pomimo tych mankamentów regulamin można uznać za sporządzony prawidłowo.

Wszystkie biblioteki parafialne powinny opracować taki regulamin, który byłby pomocą zarówno dla bibliotekarzy, jak i dla czytelników.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż biblioteki parafialne udostępniają swe zbiory zbyt rzadko. Jedynie BPE wykazała wyrozumiałość i zapewniła czytelnikom dostęp do zbiorów niemalże codziennie, choć na krótko. Jako przyczynę tak sporadycznego otwierania bibliotek podaje się głównie brak pracowników. Przykład BPE pokazuje jednak, że ten problem można rozwiązać. Osoby odpowiedzialne za biblioteki powinny przemyśleć tę kwestię i postarać się udostępnić zbiory jak najczęściej.

3. Czytelnicy bibliotek parafialnych

Obecnie biblioteka określana jest jako instytucja usługowa, mająca zaspokajać potrzeby korzystających z niej osób. Można więc powiedzieć, że współcześnie biblioteka koncentruje się na szukaniu optymalnych form i metod pracy z czytelnikiem, którego obecność w placówce bibliotecznej jest potwierdzeniem sensowności jej istnienia.

Należyta obsługa czytelników i efektywność pracy z nimi zależą w głównej mierze od znajomości jej struktury rodzajowej, zawodowej, zainteresowań i poziomu kultury czytelniczej. Niestety, wiedza pracowników bibliotek parafialnych na temat użytkowników jest niewielka.

Na podstawie kart czytelników, których istnienie stwierdzono w przypadku sześciu z badanych bibliotek, ustalono, że liczba czytelników w poszczególnych placówkach jest zróżnicowana (obrazuje to tabela 18). Najwięcej osób korzysta z usług BPE, najmniej zaś z BPOB. Trudno jest dokładnie ustalić, jakie czynniki wywierają wpływ na ilość użytkowników danej placówki. Można zauważyć istnienie zależności pomiędzy liczbą czytelników a globalną liczbą parafian (pierwsza zwiększa się wraz z drugą, co wykazuje tabela 19), jednakże korelacja ta nie przebiega konsekwentnie, gdyż zarówno w przypadku BPE, jak i w przypadku BPOB liczba parafian wynosi 25 tysięcy, liczby czytelników różnią się. Stwierdzić jednak można, że zasięg bibliotek parafialnych wśród parafian, czyli procent parafian korzystających z usług biblioteki, we wszystkich parafiach jest niewielki. Świadczyć to może o tym, iż struktura księgozbiorów omawianych placówek nie odpowiada potrzebom mieszkańców parafii lub o braku zainteresowania książką, która przestaje być obecnie atrakcyjna w zetknięciu z nowymi środkami masowego przekazu jak telewizja czy sieci komputerowe.

Tabela 18. Liczba czytelników bibliotek parafialnych

L.p.	Nazwa biblioteki	Liczba czytelników		
		Kobiet	Mężczyzn	Razem
1	BPE	612	271	883
2	BPMBKP	282	98	380
3	BPMMK	189	79	268
4	BPMNMP	91	40	131
5	BPOB	42	13	55

Tabela 19. Zasięg bibliotek parafialnych

L.p.	Nazwa biblioteki	Liczba czytelników	Liczba parafian	Zasięg biblioteki wśród parafian
1	BPE	883	25 000	3,5 %
2	BPMBKP	380	20 000	1,9 %
3	BPMMK	268	16 000	1,7 %
4	BPMNMP	131	15 000	0,9 %
5	BPOB	55	25 000	0,2 %

Zależność, choć także przebiegającą nieregularnie, widać pomiędzy liczbą czytelników a wielkością księgozbiorów (im większy zbiór książek tym większa ilość osób korzystających z niego) – wykazuje to tabela 20. Wynika to zapewne z faktu, iż zasobniejsze, większe księgozbiory są bardziej atrakcyjne. Niewątpliwie parafianie częściej decydują się na korzystanie z bibliotek, które oferują im dłuższy czas pracy (tabela 21). Jest to zrozumiałe, gdyż czytelnicy preferują placówki, które odwiedzić mogą jak najczęściej, co ważne, w dogodnych dla nich porach.

Tabela 20. Zależność liczby czytelników od wielkości księgozbioru

L.p.	Nazwa biblioteki	Liczba czytelników	Wielkość księgozbioru
1	BPE	883	16 507
2	BPMBKP	380	4 104
3	BPMMK	268	8 000
4	BPMNMP	131	641
5	BPOB	55	153

Tabela 21. Zależność między liczbą czytelników a czasem otwarcia biblioteki

L.p.	Nazwa biblioteki	Liczba czytelników	Ilość dni udostępnienia biblioteki w tygodniu	Ilość godzin udostępnienia biblioteki w tygodniu
1	BPE	883	6	12
2	BPMBKP	380	1	2
3	BPMMK	268	2	4
4	BPMNMP	131	1	1
5	BPOB	55	1	1

Na stan liczby czytelników wpływ ma z pewnością także umiejętność ich pozyskiwania, a więc podejmowanie przez placówkę działań propagandowych

i reklamowych. Potwierdza to spostrzeżenie fakt, iż z usług BPE, jedynej placówki posiadającej osiągnięcia w tym zakresie korzysta najwięcej osób.

Kartoteki czytelników pozwoliły na prześledzenie przyrostu czytelników w poszczególnych latach funkcjonowania biblioteki w odniesieniu do trzech placówek: BPE, BPMBKP, BPMNMP.

Analizując tabelę 22 widzimy, że co roku przybywało BPE od kilku do kilkudziesięciu czytelników. Nie jest to dużo, jeśli weźmie się pod uwagę liczbę osób zamieszkujących tę parafię (25 tys.), oznacza jednak, że placówka umiała dotrzeć do potencjalnych czytelników i przekonać ich o swej użyteczności. W 1995 i 1996 roku zarejestrowano największy przyrost użytkowników, co świadczyć może o wzroście zainteresowania księgozbiorem parafialnymi, na co mogło mieć wpływ stopniowe likwidowanie bibliotek publicznych, jakie ma miejsce obecnie.

Tabela 22. Przyrost czytelników w latach 1976-1996

Rok	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96
Ilość nowych czytelników	1	4	10	9	10	10	29	58	50	51	49	60	60	35	30	18	74	48	58	85	134
Razem czytelników	1	5	15	24	34	44	73	131	181	232	281	341	401	436	466	484	558	606	664	749	883

W ciągu dwóch pierwszych lat funkcjonowania BPMBKP nie zapisano do placówki żadnego czytelnika (tabela 23). Trudno jest znaleźć uzasadnienie tego faktu, prawdopodobnie w tym okresie biblioteka nie była udostępniana użytkownikom, działania takie bowiem były praktykowane we wstępnej fazie organizowania tego typu placówek. W późniejszych latach jednak liczba czytelników zwiększała się sukcesywnie. Liczby przybywających co roku użytkowników nie były imponujące, zważywszy, że parafia zamieszkiwana była przez ok. 20 tysięcy osób, ale świadczyły o przydatności biblioteki.

Tabela 23. Przyrost czytelników w BPMBKP w latach 1977-1996

Rok	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96
Liczba nowych czytelników			11	4	7	8	10	13	22	21	42	24	18	26	34	27	22	34	34	23
Razem czytelników			11	15	22	30	40	53	75	96	138	162	180	206	240	267	289	323	357	380

Liczba nowych czytelników BPMNMP (tabela nr 24) wzrastała corocznie w okresie od 1982 do 1986 roku. W ciągu kolejnych lat zmniejszała się jednak. W 1991 roku nie zapisano do biblioteki żadnego użytkownika. Fakt ten świadczyć może o malejącym zainteresowaniu księgozbiorem placówki, kojarzonym zapewne jedynie z literaturą o charakterze religijnym albo o nieprawidłowej pracy biblioteki, nie umiejącej zachęcić parafian do korzystania z jej usług.

Tabela 24. Przyrost czytelników BPMNMP w latach 1982-1996

Rok	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Liczba nowych czytelników	19	20	22	17	9	8	12	4	3	0	1	5	4	5	2
Razem czytelników	19	39	61	78	87	95	107	111	114	114	115	120	124	129	131

Wśród czytelników wszystkich interesujących nas bibliotek parafialnych przeważają kobiety. Ustalenie przyczyn tego stanu nie jest łatwe. Można tylko domniemywać, że kobiety są bardziej zaangażowane w życie parafii, Kościoła, prawdopodobnie są też bardziej zainteresowane lekturą religijną, czy w ogóle książką jako źródłem wiedzy i formą rozrywki.

Niestety, karty czytelników, nieprawidłowo wypełniane, nie pozwoliły na ustalenie struktury zawodowej, typu i poziomu wykształcenia, a także wieku użytkowników. Z obserwacji bibliotekarzy i przeprowadzanych przez nich czasami rozmów z czytelnikami wynika, że użytkownikami są osoby wykonujące rozmaite zawody, posiadające zróżnicowane wykształcenie (przewaga humanistów) oraz w różnym wieku. Najczęściej, według informacji bibliotekarzy, a także osobistych spostrzeżeń autorki niniejszej pracy, z bibliotek parafialnych korzystają osoby w wieku poprodukcyjnym, dość często chore lub samotne, szukające wsparcia duchowego w literaturze, szczególnie religijnej, oraz w rozmowie z bibliotekarzem. Rzadziej odwiedzają omawiane placówki uczniowie szkół podstawowych i średnich, zwykle wypożyczający lektury szkolne lub pozycje wskazane im jako obowiązkowe przez nauczycieli lub katechetów. Najmniej liczną grupę czytelników stanowią osoby w wieku produkcyjnym, czynne zawodowo; być może ze względu na ograniczoną licznymi obowiązkami ilość wolnego czasu, rzadko odwiedzające biblioteki parafialne (w BPE i ta grupa czytelników jest licznie reprezentowana). Nową, dość dużą grupą użytkowników, która wyłoniła się niedawno, są studenci Papieskiego Fakultetu Teologicznego, studiów teologicznych i kolegiów katechetycznych.

Niewiele wiadomo o zainteresowaniach czytelników, gdyż w omawianych placówkach parafialnych nie bada się tego zagadnienia, np. poprzez analizę struktury wypożyczeń lub ankietę. Wszystkie dane na ten temat pochodzą z przypadkowych obserwacji lub rozmów z użytkownikami. Zazwyczaj informacje te ograniczają się do znajomości kilku najbardziej poczytnych książek czy autorów. Lepiej znane są bibliotekarzom jedynie preferencje grupy najaktywniejszych czytelników, z którymi często prowadzą konwersacje. Wiadomo więc tylko, że użytkownicy wszystkich prawie z siedmiu badanych bibliotek preferują dzieła takich autorów, jak: J. Dobraczyński, J. Twardowski, W. Grabski, M. Rodziewiczówna, H. Sienkiewicz, chętnie także sięgają po wydawnictwa o tematyce wojennej (głównie II wojny światowej), biograficznej, a również powieści religijne i żywoty świętych.

Wspomnieć jednak trzeba, że w bibliotekach parafialnych, dokonujących zakupu książek, rzadko uwzględnia się dezzyderaty czytelników (praktykuje się to tylko w BPE i BPMBKP). Najczęściej wybór książek jest wyrazem osobistych preferencji bibliotekarza.

W badanych placówkach nie prowadzi się szczegółowej statystyki odwiedzin, pozwalającej na zbadanie częstotliwości kontaktów czytelników z biblioteką, nie bada się także, choćby w ograniczonym zakresie, stanu czytelnictwa. W czterech z siedmiu omawianych placówek bibliotekarze uskarżają się na niską frekwencję użytkowników, ale nie zadają sobie trudu poznania jej przyczyn. Nie badają stopnia zaspokojenia potrzeb czytelników ani ich usatysfakcjonowania z obsługi bibliotecznej, czy też skuteczności polityki gromadzenia księgozbioru. Nie uświadamiają sobie w pełni, że skuteczność biblioteki zależy od trafności doboru form i treści pracy do potrzeb środowiska lokalnego.

Na podstawie kart czytelników dokonano żmudnych obliczeń wypożyczeń rocznych, dzięki czemu udało się ustalić, w odniesieniu do trzech bibliotek, liczbę wypożyczeń w poszczególnych latach funkcjonowania tychże placówek i średnią liczbę książek przeczytanych w ciągu roku przez jednego czytelnika.

W BPE pierwsze wypożyczenia zarejestrowano dopiero w 1977 roku, co jest zrozumiałe, gdyż dopiero w tymże roku placówkę udostępniono użytkownikom. Liczba wypożyczanych książek wzrastała sukcesywnie aż do 1986 roku (tabela 28). W latach 1987 – 1991 nastąpił wielki spadek wypożyczeń, co mogło być związane z przemianami politycznymi i ekonomicznymi (stan wojenny, zmiana ustroju), jakie zaszły w naszym kraju. Być może czytelnicy zaabsorbowani aktualnymi wydarzeniami mieli wówczas mniej czasu na lekturę i odwiedziny biblioteki. Od 1992 roku liczba wypożyczeń ponownie zaczęła wzrastać i osiągnęła w 1996 roku najwyższy z dotychczas notowanych wynik 1202 wypożyczeń. Nie oznacza to jednak, iż w 1996 roku przeciętny czytelnik przeczytał największą liczbę książek, z analizy tabeli 25 wynika, że średnie roczne wypożyczeń nie są analogiczne do globalnych rocznych liczb wypożyczeń, zależą bowiem od liczby czytelników zarejestrowanej w danym roku. Najmniejsza

średnia roczna wypożyczeń przypada na rok 1977, prawdopodobnie dlatego że placówka dopiero rozpoczynała działalność, największa zaś na rok 1991. Generalnie czytelnicy tej placówki wypożyczają niewiele, bibliotekarze powinni więc podjąć działania zmierzające do zmiany tego stanu, np. zachęcać użytkowników do przeczytania szczególnie wartościowych czy interesujących pozycji.

Tabela 25. Liczba wypożyczeń dokonanych w BPE w latach 1976-1996

Rok	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96
Il. wy- poż.		13	94	120	140	137	211	384	513	588	966	682	833	560	513	423	792	845	920	862	1146
Średnia roczna wypoż.		3,26	6,3	5,0	4,1	3,1	2,8	2,9	2,8	2,5	3,4	2,0	2,1	1,2	1,1	0,8	1,4	1,3	1,4	1,1	1,2

W pierwszych dwóch latach działalności BPMBKP nie zanotowano żadnych wypożyczeń, ponieważ biblioteka nie była udostępniana czytelnikom (tab.26). W ciągu następnych lat liczba wypożyczeń zwiększała się i malała bez stałej regularności. Z najmniejszej ilości książek skorzystali czytelnicy w 1980 roku, a z największej w 1996 roku. Średnie roczne wypożyczeń nie przedstawiają się imponująco. Przeciętny użytkownik czyta średnio 2, 3 książki na rok, czyli tyle, ile minimalnie czytelnik powinien przeczytać w ciągu miesiąca.

W ostatnich ośmiu latach średnie roczne wypożyczeń przedstawiają się katastrofalnie, w 1990 roku czytelnik wypożyczał 0,7 książki na rok! Niewątpliwie bibliotekarz powinien poznać przyczyny tak złego stanu czytelnictwa i dolożyć starań, by zmienić tę sytuację.

Tabela 26. Liczba wypożyczeń dokonanych w BPMBKP w latach 1977-1996

Rok	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Il. wy- poż.			67	44	71	155	140	208	313	249	368	410	219	154	147	354	404	533	573	582
Średnia roczna wypoż.			6,1	2,9	3,2	5,2	3,5	3,9	4,1	2,5	2,6	2,5	1,2	0,7	0,6	1,3	1,4	1,6	1,6	1,5

W BPMNMP ilość wypożyczeń zwiększała się sukcesywnie co roku w okresie od 1982 do 1986 roku, w latach późniejszych zasadniczo zmniejszała się (tabela 27), co świadczy o malejącym zainteresowaniu czytelników księgozbiorem, który prawdopodobnie nie zaspokajał ich potrzeb, a więc o złej polityce gromadzenia zbiorów. Globalna i średnia roczna liczba wypożyczeń w tej placówce przez wszystkie lata były niskie, ale od 1989 roku przedstawiają się bardzo źle. W 1995 i 1996 roku czytelnicy średnio wypożyczali 0,1 książki na

rok! Należałoby niezwłocznie poznać przyczyny tak małego zainteresowania księgozbiorem ze strony użytkowników (czy też niskiej frekwencji czytelników, gdyż te zagadnienia łączą się ze sobą) i zmienić tę sytuację.

Tabela 27. Liczba wypożyczeń dokonanych w BPMNMP w latach 1982-1996

L.p.	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Ilość wypożyczeń	19	20	207	183	213	178	289	64	82	78	21	21	33	8	20
Średnia roczna wypożyczeń	1	0.5	3.3	2.3	2.4	1.8	2.6	0.6	0.7	0.6	0.2	0.1	0.3	0.06	0.1

Konkludując, należy stwierdzić, iż zasięg bibliotek parafialnych wśród mieszkańców parafii jest niewielki. Tylko znikoma część parafian korzysta z usług tychże placówek. Frekwencja czytelników pozostawia wiele do życzenia, w czterech z badanych bibliotek jest ona bardzo niska. Globalna i średnia roczna wypożyczeń czytelników również jest niezadowolająca, a w niektórych przypadkach wręcz katastrofalna! Bibliotekarze, choć dostrzegają te niepokojące zjawiska, nie podejmują żadnych działań mogących przynieść korzystne zmiany w tym zakresie. Nie starają się nawet poznać swych rzeczywistych i potencjalnych czytelników i dopasować do ich potrzeb polityki gromadzenia zbiorów oraz form i metod pracy. Autorka niniejszej dysertacji ustaliła, że użytkownikami bibliotek parafialnych są najczęściej kobiety w wieku poprodukcyjnym, które najchętniej czytają powieści zarówno o tematyce świeckiej, jak i religijnej. Wiedza ta jest bardzo niekompletna i pracownicy badanych placówek powinni ją uzupełnić poprzez przeprowadzenie dokładniejszych badań.

WYKAZ SKRÓTÓW

BPE	– Biblioteka Parafii pod Wezwaniem Świętej Elżbiety
BPKD	– Biblioteka Parafii pod Wezwaniem Klemensa Dworzaka
BPMA	– Biblioteka Parafii pod Wezwaniem Michała Archaniola
BPMBKP	– Biblioteka Parafii pod Wezwaniem Matki Bożej Królowej Pokoju
BPMMK	– Biblioteka pod Wezwaniem Świętego Maksymiliana Marii Kolbe
BPMNMP	– Biblioteka Parafii pod Wezwaniem Macierzyństwa Najświętszej Maryi Panny
BPOB	– Biblioteka Parafii pod Wezwaniem Opatrzności Bożej